

Asutawa Kogu

5. istungjärk. **Protokoll nr. 164 (10).** 1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 3. detsembril 1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 84 Asutawa Kogu liiget.

Päewakord:

1. Asutawa Kogu nimele antawate palwete läbiwaatamise komisjoni ettepanekud:

karistust kergendada:

1) Artur Luka p. Lüübek'ile; 2) Johannes Mihkli p. Raud'ile; 3) Johannes Kaarli p. Tarius'ile; 4) Aleksander Mihaili p. Mihailow'ile; 5) Hugo Kaarli p. Tomula'le; 6) Friedrich Jakobi p. Tõnisson'ile; 7) Konrad Joosepi p. Rekkor'ile; 8) Aleksander Mihail'i p. Kreitsberg'ile; 9) Karl Jaani p. Mägi'ile; 10) Mihkel Aleksandri p. Kolga'le; 11) Jaan Joosepi p. Jaakson'ile; 12) Karl Peetri p. Anton'ile; 13) August Kadri p. Lill'ile; 14) Aleksander Joosepi p. Toming'ale; 15) Mihail Danieli p. Gluhow'ile; 16) Ekim Aleksei p. Aleksejew'ile; 17) Julius Abrami p. Schnell'ile; 18) Iwan Ignati p. Gluhow'ile; 19) Eduard Jakobi p. Prük'ile; 20) August Jakobi p. Amos'ile; 21) August Anna p. Wagul'ile; 22) Jaan Mihkli p. Sild'ile; 23) August Kaarli p. Sulger'ile; 24) Aleksander Mardi p. Enno'le; 25) Jaan Mardi p. Oll'ile; 26) Daniel Peetri p. Nirk'ile; 27) Otto Kaie p. Oras'ile; 28) Otto Mardi p. Mõisnik'ule; 29) Woldemar Aleksandri p. Simson'ile.

2. Seadus Eesti wabariigi seaduslike kude maksuwahendite kohta — II lugemisel.

3. Seadus rahwawäkke wõetud ja wabatahtlikult sinna astunud riigiametnikkude palkade ja kohtade asjus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

4. Riigikontrolli 1919. ja 1920. a. tegewuse aruanne.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Seljamaa**.

Sekretääri kohal abisekretäär **A. Jürman**.

Juhataja **J. Seljamaa**: Awan Asutawa Kogu koosoleku.

1. Päewakorra **A. Bachman** (rhw.): täiendamine. Panen ette päewakorda täiendada komisjonide täiendawate walimistega.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. Ettepanek on tehtud wõtta komisjonide täiendawad walimised esimeseks päewakorra-punktiks. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

2. Komisjonide **K. Wirma** (sd.): täiendawad walimised. Teen ettepaneku armuandmise komisjonist lahkunud Hans

Martna asemele akl. Püüman walida.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on akl. Püüman armuandmise komisjoni walitud.

A. Bachman (rhw.): Teen ettepaneku armuandmise komisjonist lahkunud akl. Kuusner'i asemele akl. Bachman walida.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on akl. Bachman armuandmise komisjoni liikmeks walitud.

A. Bachman (rhw.): Rahaasjanduse komisjonist wäljaastunud rhs. Kornel'i asemele teen ettepaneku rhs. Schipai walida.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on akl. Schipai rahaasjanduse komisjoni walitud.

3. Asutawa Kogu **Asutawa Kogu** otsused karistust kergendada **palwete läbiwaatamise komisjoni aruandja** päewakorras **H. Raudsepp**: (punkt 1.) tähendatud isikutele. Sõjawäljakohtu poolt on

August Anna p. Wagul wäeteenistusest

kõrwalehoidmise pärast kõigi õiguste kaotamisega 4 a. sunnitööle mõistetud. Aktidest selgub, et nimetatud isik sai koju lastud ja ei ole mitte õigeks ajaks tagasi ilmunud. Armuandmise komisjon, asja läbi waadates, leidis wabandawaid põhjusi ja otsustas tema karistust kergendada ja mõista temale 1 a. wangistust.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja **H. Raudsepp**: Sõjajäljakohtu poolt on Jaan Mihkli p. Sild wäeteenistusest kõrwalehoidmise eest mõistetud 6 a. sunnitööle. Nimelt sai Sild haiguse pärast puhkust, kuid ei ilmunud õigeks ajaks tagasi. Komisjon leiab, et käesolewal juhtumisel mitte iseäralikku põhjust ei oleks karistust kergendada ja temale armu anda, kuid seda silmas pidades, et komisjon wiimasel ajal sellele seisukohale on asunud, et sõjawäe nõusolekuga wõiks wäejooksikutele armu anda, sest et see moment praegusel ajal mitte teraw ei ole ja sellepärast wõiks karistust kergendada, teeb komisjon ettepaneku Jaan Sild'ile pealepandud karistust kergendada, määrates temale 1 aasta 3 kuud wangistust.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja **H. Raudsepp**: Wäljakohtu poolt on mõistetud August Kadri p. Sulger'ile wäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast 2½ a. wangiroodu. Aktist selgub, et nimetatud isik on olnud haige ja haiguse pärast koju lastud, selle puhkeaja jooksul on tema sõitnud Soome, ei ole mitte õigeks ajaks tagasi ilmunud ja on nimelt 2 nädalat hiljaks jäänud. Seda lühikest aega silmas pidades, mis Sulger omawoliliselt ära oli, otsustas komisjon tema karistust kergendada, määrates temale 10 kuud wangistust.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja **H. Raudsepp**: Wäljakohtu poolt on Aleksander Mardi p. Enno mõistetud wäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast 4 a. sunnitööle. Komisjon, nimetatud akti läbi waadates, jõudis otsusele, et käesolewal juhtumisel

ei ole mitte otsekohe wäeteenistusest kõrwalehoidmine, waid on mitmed arusaamatused, mille tõttu ei ole nimetatud isik komisjoni ette ilmunud, sellepärast teeb komisjon ettepaneku temale karistust kergendada, määrates 1 aasta 2 kuud wangistust.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja **H. Raudsepp**: Wäljakohtu poolt on mõistetud Jaan Mardi p. Oll wäeteenistusest kõrwalehoidmise eest 3 aastaks wangiroodu. Nimetatud isik oli koju puhkusele lastud, kuid ta ei ilmunud mitte õigel ajal wäeosasse tagasi. Aktidest aga selgub, et nimetatud isik oli kodus kõhutõppe jäänud, ei olnud aga temal sel silmapilgul, kus tema kohtu ette tuli, tarwilikke dokumente selle sündmuse tõenduseks, ja jäljakohus, kes asja peale wormilisest küljest waatas, mõistis temale raske karistuse. Komisjon leiab need põhjused, mis aktides ette toodud, wabandawad olewat ja paneb ette Oll'i karistust kergendada, määrates temale 9 kuud wangistust.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja **H. Raudsepp**: Sõjawäe ringkonnakohtu poolt on Daniel Peetri p. Nirk wäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast 4 a. sunnitööle mõistetud. Ka käesolewal juhtumisel on nimetatud isik haiguse pärast koju lastud, kust ta mitte õigeks ajaks tagasi ei ilmunud. Komisjon, teatawat akti läbi waadates, leidis need põhjused osalt wabandawad ja teeb sellepärast ettepaneku Nirk'i peale pandud karistust kergendada, määrates temale 1 aasta wangistust.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **H. Raudsepp**: Sõjajäljakohtu poolt on mõistetud omawoliliselt wäeosast lahkumise pärast Otto Mardi p. Mõisnik kõigi õiguste kaotamisega 8 aastaks sunnitööle ja niisama sõdur Woldemar Aleksandri p. Simson, kes samal ajal samast wäeosast lahkus, — 10 aastaks sunnitööle. Komisjon, kes aktid läbi waatas, leidis, et iseäralikke wabandawaid põhjusi selles kuriteos ei

leidu, kuid seda üldist seisukorda silmas pidades, et ta sellele seisukohale on asunud, et võimalikult neid raskeid karistusi kergendada, sest et wäejooksikute küsimused praegusel seisukorral mitte enam nii terawad ei ole, otsustas eelnimetatud isikute karistust küll kergendada, kuid neile siiski karistuse suuremal määral jätta ja nimelt Woldemar Simson'ile — 2 aastat wangistust ja Otto Möisnik'ule 1½ aastat wangistust määrata.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Wäljakohtu poolt on Otto Kaie p. Oras mõistetud omawolilise wäeosast lahkumise eest kõigi õiguste kaotamisega 4 aastaks sunnitööle. Siin on samad motiivid, kui eelmiselgi juhtumisel, ja komisjon otsustas nimetatud isiku karistust kergendada, kuid temale siiski kõrgemal määral karistust määrata ja nimelt 2 aastat wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Temant: 7. jalawäepolgu sõjawäljakohus mõistis sõdur Artur Lüübek'i tagaselja selle eest, et ta skoutide rügemendis olles käsku mitte ei täitnud, 20 aastaks sunnitööle. Süüalune wabandab ennast sellega, et ta wäsimuse pärast mitte kohe wälja ei jaksanud minna. Komisjon asja läbi waadates leidis nüüd rahuajal võimaliku olevat tema saatust kergendada ja temale määrata 10 kuud wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Temant: Sõjawäeringkonnakohus mõistis sõdur Johannes Raud'i kõigi õiguste kaotamisega 4 aastaks sunnitööle sellepärast, et ta puhkuse aja lõpul mitte õigeks ajaks teenistusekohta ei ilmunud. Komisjon, seda asja läbi waadates, arwas heaks karistust kergendada ja määrata temale üks aasta wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Temant: Tallinna tagawarapolgu sõjawäljakohus mõistis sõ-

dur Johannes Tarjus'e 1 aastaks distsiplinaarjaku sellepärast, et tema mitte õigeks ajaks oma wäeosasse ei ilmunud. Komisjon, asja läbi waadates, otsustas tema karistust kergendada ja määrata teda 7 kuuks distsiplinaar jakku.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Temant: 7. jalawäepolgu sõjawäljakohus mõistis Aleksander Mihailow'i 20 aastaks sunnitööle sellepärast, et ta õigel ajal oma teenistusekohta ei ilmunud. Komisjon, asja läbi waadates, paneb ette temale määrata üks aasta wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Temant: 21. juulil s. a. mõistis 3. jalawäepolgu sõjawäljakohus Hugo Tomula 8 kuuks distsiplinaar jakku. Komisjon, asja läbi waadates, leidis võimaliku olevat tema karistust kergendada, määrates temale 1 kuu aresti.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Temant: Friedrich Tõnisson on 6. jalawäepolgu sõjawäljakohtu poolt omawoliliselt wäeosast lahkumise pärast kõigi õiguste kaotamisega 3 aastaks ja 8 kuuks sunnitööle mõistetud. Komisjon paneb ette tema saatust kergendada ja määrata temale 1 kuu wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Temant: Aleksander Kreitsberg on sõjawäljakohtu poolt omawoliliselt wäeosast lahkumise pärast üheks aastaks wangiroadu mõistetud. Komisjon paneb ette temale määrata 7 kuud wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Temant: Karl Mägi on sõjawäljakohtu poolt wäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast kõigi õiguste kaotamisega 10 aastaks sunnitööle mõistetud. Komisjon waatas tema

asja läbi ja otsustas tema saatust kergendada, ja temale määrata 8 kuud wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Temant: Mihkel Kolga on 3. jalawäepolgu sõjawäljakohtu poolt 1 aastaks distsiplinaar jakku mõistetud. Komisjon, asja läbi waadates, otsustas teda määrata 8 kuuks distsiplinaar jakku.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Temant: 6. jalawäepolgu sõjawäljakohus mõistis 2. jaanuaril 1920. a. Jaan Joosepi p. Jaakson'ile 20 a. sunnitööd kõigi õiguste kaotamisega. Komisjon, seda asja läbi waadates, leidis wõimaliku olewat karistust kergendada ja otsustas Jaan Joosepi p. Jaakson'ile pealepandud karistust kergendada, määrates 1 aasta 2 kuud wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Temant: 2. diwiisi tagawarapataljoni sõjawäljakohtu poolt 10. septembril 1919. a. mõisteti Karl Peetri p. Anton kõigi õiguste kaotamisega 6 aastaks sunnitööle sellepärast, et ta mitte õigel ajal sõjawäeteenistusesse ei ilmunud. Komisjon, asja läbi waadates, leidis wõimaliku olewat Asutawale Kogule ette panna Karl Peetri p. Anton'ile pealepandud karistust kergendada, määrates 1 aasta 2 kuud wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Temant: Soomusrongide nr. 2 väljakohtu poolt 2. juulil 1920. a. mõisteti August Kadri p. Lill wangirootu 4 aastaks kõigi õiguste kaotamisega sõjawäeteenistusest kõrvalhoidmise pärast. Komisjon, asja läbi waadates, leidis wõimaliku olewat Asutawale Kogule ette panna August Kadri p. Lill'ile pealepandud karistust kergendada, määrates 6 kuud wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Temant: Aleksander Joosepi p. Toming on 19. augustil 1919. a. 2. diwiisi tagawarapataljoni sõjawäljakohtu poolt kõigi õiguste kaotamisega 8 aastaks sunnitööle mõistetud puhkuselt mitte õigel ajal tagasitulemise pärast. Komisjon, asja läbi waadates, otsustas Asutawale Kogule ette panna Aleksander Joosepi p. Toming'ile pealepandud karistust kergendada, määrates 1 aasta 3 kuud wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Temant: 5. Rakwere jalawäepolgu sõjawäljakohtu poolt mõisteti 1. juulil 1920. a. Mihail Danieli p. Gluhow kõigi õiguste kaotamisega 4 aastaks sunnitööle kui sõjawäejooksik. Komisjon, asja läbi waadates, otsustas Asutawale Kogule ette panna karistust kergendada, määrates Mihail Danieli p. Gluhow'ile 1 aasta wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Temant: Ekim Aleksei p. Aleksejew mõisteti 26. märtsil 1920. a. 9. jalawäepolgu sõjawäljakohtu poolt kõigi õiguste kaotamisega 1 aastaks wangirootu Narwas enamlaste lendlehtede laialilaotamise pärast. Komisjon, seda asja läbi waadates, otsustas Asutawale Kogule ette panna Ekim Aleksei p. Aleksejew'ile pealepandud karistust kergendada, määrates 9 kuud wangistust, silmas pidades, et tal suur perekond ja alaealised lapsed on.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Temant: 2. jaanuaril 1920. a. mõisteti 6. jalawäepolgu sõjawäljakohtu poolt Konrad Joosepi p. Rekor kõigi õiguste kaotamisega 20 aastaks sunnitööle sellepärast, et ta teenistusest jooksus oli ja ülemuse käsku tõrkus täitmast. Komisjon, asja läbi waadates, leidis wõimaliku olewat Asutawale Kogule ette panna Konrad Joosepi p. Rekor'ile pealepandud karistust kergendada, määrates 2 aastat wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja H. Martna: 17. juulil 1920. a. mõisteti sõjawäe ringkonnakohtu poolt August Jakobi p. Amos 3 aastaks wangi sõjawäeteenistusest eemalehoidmise pärast 22. maist 1919. a. kuni 26. jaanuarini 1920. a. Silmas pidades, et Amos alaealine, 19 a. wana, leidis komisjon võimaliku olewat Asutawale Kogule ette panna August Jakobi p. Amos'ile pealepandud karistust kergendada, määrates 8 kuud wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu võetud.

Aruandja J. Temant: Eduard Prükk on 20. juulil 1920. a. sõjawäeringkonnakohtu poolt 10 aastaks sunnitööle mõistetud sellepärast, et ta 25. juulil 1919. a. omawoliliselt wäeliini piirkonnast lahkunud oli. Komisjon leiab võimaliku olewat tema karistust kergendada ja temale määrata 1 aasta 6 kuud wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu võetud.

Aruandja H. Martna: Iwan Gluhow on 17. juulil 1920. a. 3½ aastaks wangi roodu mõistetud sellepärast, et ta ennast sõjawäeteenistusest kõrwale hoidis 5. augustist 1919. a. kuni 30. märtsini 1920. a. Seda silmas pidades, et tema perekondlik seisukord väga raske on, otsustas armuandmise komisjon tema karistust kergendada ja temale määrata 8 kuud wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu võetud.

Aruandja H. Martna: Julius Schnell on 8. aprillil 1920. a. 4 aastaks sunnitööle mõistetud sellepärast, et tema 8. nowembril 1919. a. püssiga sõjawäest ära minnes 20. nowembril ilma püssita tagasi tuli. Teda süüdistatakse riigi sõjariistade kõrwaldamises. Tema ise seletab, et tema mitte ei tea, kus tema selle aja on olnud. Tunnistajad, keda üle kuulati, tunnistawad, et Julius Schnell'i jutud segased on. Komisjon leidis võimaliku olewat Schnell'i karistust kergendada ja määrata temale 7 kuud wangistust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu võetud.

5. Seadus Eesti Peaminister A. wabariigi sea- Piip: Walitsus ei ole duslikkude weel jõudnud seda seaduslikkude maksuwahendite kohta — teeb ettepaneku teda päewakorral. tänasest päewakorrast ära jätta.

K. Wirma (sd.): Kui walitsus käesolewa seaduseelnõu päewakorrast ära wõtab, siis peab teada olema, kas see seaduseelnõu jäädawalt tagasi wõetakse, wõi on seal mingisuguseid kawatsusi aja kohta, kunas walitsus mõtleb seda seaduseelnõu arutada. Kui walitsus selle seaduseelnõu kauemaks ajaks tahab tagasi wõtta, siis peab selle wastu rääkima, tahetakse teda aga järgmisel koosolekul lahendada, siis olen mina selle ettepanekuga nõus.

Peaminister A. Piip: Walitsus ei tee sellest mingisugust küsimust, kui tahetakse tähtaega määrata, siis tehtagu seda. Walitsus tahab esimesel võimalusel seda seaduseelnõu arutada.

Juhataja J. Seljamaa: Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on Asutaw Kogu otsustanud selle punkti päewakorrast ära wõtta.

5. Seadus rahwa- Rahaasjan- wäkke wõetud ja duse komisjoni wabatahtlikult aruandja A. Oin- sinna astunud nas: Teen ettepaneku selle seaduseelnõu riigiametnikkude esimesele lugemisele palkade ja kohtade asjus — üle minna. Läänud aasta I lugemisel. 27. jaanuaril wõeti

ajutise walitsuse poolt wastu seaduseelnõu rahwawäkke wõetud ja wabatahtlikult sinna astunud riigiametnikkude palkade ja kohtade asjus. § 2. on öeldud, et riigiteenistuses olewatele ametnikkudele jääwad nende kohad alles rahwawäest lahkumise korral, ja nad saawad oma palga täies suuruses edasi. Kuna juba sõda tükk aega möödab, ja suuremalt osalt wäed demobiliseeritud, ei ole enam mõtet käesolewat seadust alles jätta, mille järele sõjaministeerium üksikuid ametnikke oma teenistusse korjab, ja teised ministeeriumid palka peawad maksma. Arusaadaw oli see ainult sõjaajal.

Juhataja J. Seljamaa: Rahaasjanduse komisjon teeb ettepaneku

seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu võtta ja teisele lugemisele üle minna. (Hääletatakse.) Esimene ettepanek on nähtawa enamusega wastu võetud. (Hääletatakse.) Teine ettepanek on nähtawa enamusega wastu võetud.

6. Riigikontrolli 1919./1920. a. tegewuse aruanne.

Tänase Asutawa Kogu koosoleku päewakorra-punktina tuleb arutamisele riigikontrolli 1919./1920. a. tegewuse ülewaade, mis muuhulgas ka sõjawäekontrolli — praeguse sõjawäeosakonna — tegewust sõja kestwuse ajal sisaldab. Selles asjus on riigikontrolli poolt järgmine ettepanek tehtud.

„Leian, et sõjawäesse puutuwaid küsimusi, kus mitmesuguseid riigisaladusi tuleb puudutada, otstarbekohane ei ole awalikul koosolekul arutada, ja palun sellepärast Asutawa Kogu juhatus korraldust selleks, et see osa minu ülewaatest, mis sõjategewust puudutab, saaks lubatud kinnisel Asutawa Kogu koosolekul ette kanda.“ Alla on kirjutanud riigikontrolööri asetäitja F. Wellner.

Kodukorra § 28. põhjal võib Asutaw Kogu koosoleku $\frac{3}{4}$ Asutawa Kogu liikmete häälega kinniseks kuulutada. Enne, kui riigikontrolöörile sõna anda, panema selle küsimuse Asutawale Kogule arutamiseks ette, kas teatawat osa riigikontrolli aruandest, mis sõjategewust puudutab, kinnisel koosolekul või awalikul arutada. Palun selle küsimuse kohta sõna võtta. Sõnasoowijaid ei ole, panema selle küsimuse hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on Asutaw Kogu otsustanud seda osa riigikontrolli aruandest, mis puudutab sõjawäe tegewust, kinnisel koosolekul ära kuulata. Riigikontrolöörile sõna andes palun teda wahet teha ja teatada, millal aruande salajane osa tuleb.

Riigikontrolööri asetäitja **F. Wellner:** Austatud Asutawa Kogu liikmed! Suurem osa riigiasutusi, majapidamisi ja ettevõtteid ei ole suutnud senni veel oma aruandeid 1918./1919. a. väljaminekute ning sissetulekute üle ühes tarwilikkude tõendawate dokumentidega riigikontrollile saata. Selle tagajärjel ei ole riigikontrollil võimalik tawaliku riigikontrolli aruandega 1918./1919. aasta wabariigi sissetulekute ja väljaminekute kohta Asutawas Kogus esineda. Praegune

raamatupidamise ja arwestamise seisukord ministeeriumides ja teistes riigiasutustes laseb loota, et nõutawad aruanded ehk lähema 3 kuu jooksul riigikontrolli jõuawad. Seda lootust kinnitab osalt ka see asjaolu, et meil riigiasutuste raamatupidajad eelarwe ja riigi raamatupidamisega juba enam wõi vähem wilunud, töö selle järele korralikumalt ja jõudsamalt edeneb. Asutuste aruannete ja dokumentide rewideerimine, juurdemaksude selgitamine ja määramine ning nende sissenõudmine kestaks peale selle vähemalt 4 kuud. Sellega wõiks riigikontrolli aruanne 1918./1919. a. riigi sissetulekute ja väljaminekute üle kõige waremalt 1. juuliks 1921. a. walmis saada, wälja arwatud sõjaministeeriumi kulud.

Seda silmas pidades otsustasin Asutawale Kogule esineda vähemalt ülewaatega riigikontrolli tegewuse üle 1919. ja 1920. aastal. Et selle mõtte teostamisele alles läinud kuu esimesel poolel asuti, ja ülewaate kokkuseadmises aeg lühike, ei saa see ülewaade ehk nii täielik olema, nagu soowisin, ja ei suuda täpisealt ja selget pilti sellest tööst anda, mida riigikontroll täide saatnud kahel esimesel wabariigi organiseerimise aastal. Riigiasutused ja majapidamised on sel ajal alles wäljakujunemas olnud ja on seda ka veel praegu, nii et riigi eelarwe majapidamise sisseseadmisega veel hakkama ei ole saanud. Kui meie selle juures veel arwesse wõtame meie raha ostujõu kõikumist siseturul, mis kindla eelarwega majapidamist sisse seada ka veel raskendas, wõime seletada meie erakorralist asjaolu, et makswaid eelarwe-seadusi täita ei ole suudetud, ja tänawuse eelarwe-aasta lõpul aasta eelarwe veel seaduseks pole saanud. Mõistagi, et sarnastes oludes riigikontrolli ülesandeid erakorraliselt raske täita oli. Sündmused arenesid kiirelt, majanduslik organiseerimine ei suutnud sammu pidada tegeliku elu nõuetega. Kuid jõudu mööda on riigikontrolli juhtiwad jõud kui ka ametnikud oma parema südametunnistuse järgi tööd teinud, kõik oma oskusi ja osawust tööle rakendades.

Ei ole ülearune siin meelde tuletada riigikontrolli ellukutumist ja esimest organiseerimise tööd.

Oma istumisel 27. detsembril 1918. a. otsustas ajutine maanõukogu — maapäew — riigikontrolli sisse seada ja riigikontrolööri walimist ja ametisse seadmist maanõukogu eestseisuse ja wane-

mate nõukogu hoolde jätta. Selle otsuse põhjal waliti ja seati ajutise maanõukogu — maapäew — wanemate nõukogu koosolekul 6. jaanuaril 1919. a. riigikontrolööri kohale maanõunik Aleksander Oinas Eesti sotsiaaldemokraatlikust fraktsioonist — „Riigi Teataja“ nr. 2 — 1919. a. Sellega tuleb siis Eesti wabariigi riigikontrolli tegewuse alguspäewaks lugeda 6. jaanuar 1919. a.

15. weebbruaril 1919. a. hakkas maksma Eesti ajutise maanõukogu — maapäew — 5. weebbruaril 1919. a. wastuwõetud ajutine seadus riigikontrolli kohta. Selle seaduse järgi teostas riigikontrolli ülesandeid riigikontrolöör ja 6-liikmeline kontrollnõukogu. Kontrollnõukogu liikmeid määrati 19. märtsil läinud aastal 4, kes ka ühtlasi osakondade juhatamisele asusid: härra Kask — sõjawäe-, härra Wisnapuu — raha-, härra Reiman — majandus- ja härra Wirma — teedeosakonda.

Töö organiseerimine oli alguses raske. Puudusid wilunud ja asjatundjad ametnikud. Üleskutse peale ilmus ainult üks ametnik, kes kontrolli tööga wilunud. Tuli otsida kõlblikke enam-wähem wilunud ja ausaid ametnikke, neid töö iseloomuga tutvustada ja kontrolöörideks rewidentideks wälja õpetada, mis isenesest palju aega wõttis. Nii oli esimestel kuudel sarnaste raskustega wõidelda, mille ärawõitmiseks pikemat aega tarwis oli. Sellega ei suutnud riigikontrol ehk alguses otsekohe kõiki neid ülesandeid täita, mis temale kohuseks olid.

Oma ülesannete täitmisele asudes awaldas riigikontrolöör mitmed ringkirjad riigiasutustele. Nendest mõned tähtsamad. 25. jaanuaril läinud aastal nõuti ringkirjalikult asutustelt, ajutise walitsuse otsust 11. jaanuaril läinud aastal silmas pidades, krediitide nõudmiste ära kirju riigikontrolle saata, et sellega krediitide otstarbekohaste nõudmiste järgi walwata. Ringkirjaga 22. jaanuaril nõudis riigikontrol teateid kõikide riigiasutuste ladude üle ja waranduste nimekirju ühes tarwilikkude teadetega, samuti ka uute riigiasutuste, ladude ja waranduste ülewõtmistest ja awamistest. Tarwilikud reated tulid, kuid wisalt. Et ajutise walitsuse poolt 11. märtsil läinud aastal wastuwõetud arwe- ja majandusraamatute kinnitamise määruse p. p. 3 ja 4 — „Riigi Teataja“ nr. 16 — küllaldest täitmist asutuste poolt ei leidnud, nõudis riigikontrolöör ringkirjaga kõikidelt kas-

sadelt päewaraha wastuwõtmise ja kwitungiraamatute registreerimist ja registritest ära kirjade saatmist riigikontrolle.

9. mail läinud aastal lahkus härra Oinas ametist siseministriks nimetamise puhul.

Riigikontrolli ametnikkude arw, mis oli weebbruaris 14, märtsis 46, kaswas maini juba 65 peale. Kõik see tööjõud kulus aga ära faktilise rewisjoni teostamiseks, eelkontrolli ja järelkontrolli organiseerimisele ei suudetud asuda, tarwitadaolew tööjõud oli selleks kasin. Selles ajajärgus ette wõetud rewisjonide aktid konstateeriwad pea igalpool riigiasutustes suurt lohakust ja korratust raamatupidamises ja riigiwaranduste hoidmises. Wähe leidis korralikke riigiasutusi. Kas oli raamatupidamine sisse seadmata wõi maha jäänud, inwentuurid tegemata, warandused arwele wõtmata, warandusi hoiti lohakalt ja hoolelt jne. Ei tulnud ainult konstateeritud wäärnähtuste kõrwaldamist nõuda, waid kontrolöörid-rewidendid kohtade peal olid sunnitud asutuste tööjõude lihtsalt instrueerima, juhatast andma, et riigi majapidamist kiiremal korda seada.

5. juunini ei olnud wormiliselt ei riigikontrolööri ega asetäitjat. 5. juunil waliti Asutawa Kogu poolt sõjawäeosakonna peakontrolöör härra Kask ajutiseks riigikontrolööri kohustetäitjaks. Tegelikult juhatas riigikontrolli aga härra Kask juba härra Oinas'e lahkumise päewast peale. Faktilise ja osalise eelkontrolli tegelikuks läbiwõlmiseks awaldas riigikontrol kõigile riigiasutustele sel ajal, nimelt 3. mail, ringkirja, mille täitmisele kiirelt asuti. Selle ringkirja järele olid riigiasutused kohustatud riigikontrolle saatma järgmisi teateid: 1) Nimekirju kõikide kasade, ladude, töökodade jne. üle. Nende ametnikkude üle, kelle käes riigiwarandused ja rahasummad hoiul wõi tarwitada.

2) Kõikidest riigiwaranduste ostmistest, mille summa mitte alla 300 marga, ning riigiwaranduste müümistest, kõlbmataks tunnistamisest, häwitamisest, uute waranduste ülewõtmistest jne.

3) Kõikide ehituste ja kapitaalsete paranduste wäljapakkumistest, tööde algustest, tehtud tööde wastuwõtmisest jne., kusjuures ehituste ja paranduste täielikud eelarwed tulewad enne krediidi nõudmist riigikontrolle poolt heaks kiita.

Selle ringkirjaga asus riigikontrol osalise eelkontrolli maksmapanemisele,

mida ta riigikontrolli seadusega kooskõlas tarwilikuks tunnistas nende andmete waral, mis kogutud riigiasutuste ja majapidamiste sennistel rewideerimistel.

7. juulil waliti Asutawa Kogu poolt riigikontrolloöriks härra Einbund rahwakerakonna fraksioonist. Et eel- ja faktilise kontrolli teostamine juba osaliselt organiseeritud oli, asus uus riigikontrolloör ka järelkontrolli korraldamisele. Aruannete wormi, dokumentide korraldamise ja aruannete saatmise tähtajad määrati ringkirjaga ministeeriumidele 22. juulil kindlaks. Järelkontrolli organiseerimisega tõusis ka tarwidus uute ametnikkude järgi, millega ka seletataw tolleagne ametnikkude juurdekasw ja edaspidine suurenemine. Mail oli ametnikke 85, juunil 83, juulil 110, augustil 111, septembril 171, oktoobril 184, nowembril 189 ja detsembril 217. Samal ajal lahkusid sennised kontrollnõukogu liikmed. 25. juulil kinnitas Asutaw Kogu 5 kontrollnõukogu liiget lahkunute asemele: härra Kask, endine — sõjawäeosakonda, härra Unt — rahaosakonda, härra Ehrlich — tsiwiil-, ja härra Wellner — teedeosakonda, ning härra Reisik riigikontrolloöri asetäitjaks, ühtlasi juriskonsultiks. Pärastised muudatused juhtiwate riigikontrolli tööjõudude koosseisus oleksid järgmised: tsiwiilosakonna juhataja härra Ehrlich lahkus 9. augustil, tsiwiilosakonna juhatajaks määrati rahaosakonna juhataja härra Unt ja rahaosakonna juhatajaks härra Kann, kes kontrollnõukogu liikmeks Asutawa Kogu poolt 23. augustil läinud aastal kinnitati.

Aja peale 7. juulist kunni 1919. a. lõpuni langeb see osa riigikontrolli organiseerimise tööst, mille tagajärjel riigikontroll administratiivselt praeguse kuju omandas — sel ajal sai wälja töötatud riigikontrolli töökord — „Riigi Teataja“ nr. 78 — 1919. a. — ja määrus kohalikkude osakondade asutamise kohta — „Riigi Teataja“ nr. 60 — 1919. a. Kohalikkude osakondade ellukutsumisega sai kontroll kaugemal maakondades asuwatele riigiasutustele lähemale wiidud. Walga, Wõru, Petserimaa ja Tartumaa — Tartu osakond, Wiljandi ja Pärnumaa — Wiljandi osakond, Saare-, Hiiumaa ja Muhumaa — Kuressaare osakond. Sellega langes ka tarwidus ära keskasutusest kaugemal maakondades asuwatesse

riigiasutustesse ametnikke komandeerida ja saawutati suuremat kokkuhoidmist komandeerimiste puhul tekkiwate sõidu- ja päewarahade kulude kandmises.

Olulise tähtsuse omandas aga riigikontrolli töökorra kindlaksmääramine. Töökorra awaldamisega sai riigikontroll lähemalt konstrueeritud — tema sisemine jagunemine, koosseis, asjaajamine, ülesanded ja wõimupiirid riigikontrolloöri, kontrollnõukogu, kantselei, osakonna juhataja, osakonna nõukogu, jaoskonna juhataja ja kontrolloöride-rewidentide kohta ära määratud. Töökorra maksmapanemisega oli sisemise organiseerimise töö suurem osa ära tehtud. Jäi järele enese maksmapanemine. See oli aga palju raskem, kui ette arwata wõis. Riigiasutused olid juba üle 9 kuu tegewuses olnud ja omapäraselt wälja kujunenud. Makswaid määrusi ja seadusi sagedasti silmas ei peetud — näiteks riigi raudteed — neid ei tahetud tunnistada, kuid uusi maksma ei pandud. Eelarwe majapidamisewiisi kohaselt majapidamise siseseadmisega ei saadud hakkama. See oli teinekord wahest mõnele ametnikule segasel ajal küll kasulik, kuid riigi huwid kannatasid selle all. Ka seal, kus raamatupidamise, materjaalse arwestamise, materjaalidega warustamise kohta kindlad määrused ja juhatuskirjad kätte saadawal ja neid taheti maksma panna, ei saadud wõi ei suudetud korda maksma panna, sagedaseks wabanduseks oli ettekääne — wõib olla ainukene wabandus — ei ole kohaseid osawaid tööjõude, kes suudaksid tarwilikku korda sisse seada. Ja nii tehti jookswat tööd ja sedagi 5—6-kuulise mahajäämisega. Tuli üheksa — kümne kuu jooksul wäljakujunenud puuduliku korraga leppida ja seadusliku korra maksmapanemist vähemalt tulewiku kohta nõuda. Samal ajajärgul sai Eesti ajutise riigikontrolli seaduse § 3. teostamiseks kontrollnõukogu määrus eelkontrolli kohta maksma pandud. Selle määruse elluwõimisel selgus, et raske on niisugusel ajal, kus turuhinnad muutlikud, kaupu turul wähe ja kauba pakkumised juhuslikud, ja teine kord ebasoliidsed ärimehed, igakord riigi huwide eest südilt wälja astuda. Kuid siiski riigikontroll tegi siin ka kõik, mis wõimalik. Riigiasutuste poolt kaupade tellimistel ja ostmistel sai odawamaid allikaid kätte juhataatud, sunnitud wõistluspakkumisi wälja kuulutama jne. Mõnel riigiasutusel oli tendents esimeselt kaubapakkujalt kaupa

ükskõik missuguse hinnaga ära osta, selle peale vaatamata, et enesel latus suuremad tagawarad sedasama materjaali wõi jälle seda kümnekordselt odawama hinnaga riigiwaranduste ülewõtmise komisjonilt osta wõimalik oli. Wõin juhtumisi ette tuua, kus otsekoheselt riigile kahjutegemist sai ära hoida. Näiteks raudteele pakuti masinaõli müüa 1000 puuda à 560 marka puud. Paluti riigikontrolli nõusolekut, kuid riigikontrollil oli teada, et Tallinna majandusühisus sedasama õli 490 marga eest puud müüb. Juhatati sinna. 70.000 marka riigi kahjusid oli ära hoitud jne.

Eelarwete läbiwaatamistel katsuti neid wõimalust mööda miinimumini vähendada ja vähendamist põhjendada. Lepingute läbiwaatamistel sai neid seadustega kooskõlas parandatud, lepingu tingimisi ajakohaselt riigi huwidele wastawalt muudetud, tagatis- ja kahjutasummasid sisse wõetud, et sellega riigiasutuste kontragentisid sundida oma peale wõetud kohustusi täitma. Igakord ei saawutatud ka siin neid tagajärgi, mis taheti kätte saada. Lepingud, tagatiste ja kahjutasummade sissewõtmise peale vaatamata, jäid sagedasti täitmata. Raha ostujõu langemist ja neid suuri protsente, mis kauplemine andis, arwesse wõttes, kasutasid üksikud kawalad ettewõtjad riigiasutustega lepingusse astumist selleks ära, et mõnesuguseid eelsummasid lepingu täitmiseks neilt wälja kaubelda. Saadud rahaga opereeriti need kasud kätte, millega lepingu mittetäitmise korral ettenähtud kahjutasud ühes eelsummadega tasuti ja weelgi kasu järgi jäi. Ja kui seda loidust silmas pidada, kuidas mõned riigiasutused oma kontragentidelt lepingute täitmist nõudsid, siis wõib alles mõista neid raskusi, millega riigikontrollil wõidelda tuli, et riigi huwisid ja kasusid kõikkülgselt kaitsta. Lepingute täitmise järgi, mille põhjal riigiasutustele materjaale ja warandusi muretseda, sai kontrolli peetud, materjaalide wastuwõtmisel sai selle järgi walwatud, et materjaalide omadused need, mis lepingus ette nähtud. Ka siin sai riigi kahjusid ära hoitud. Näiteks, üks riigiasutus ostis Tartu ärimehelt laudu. Asutuse poolt määratud wastuwõtmise komisjon kaldus laudu esimese sordi all wastu wõtma. Riigikontrolli esitaja, silmas pidades, et laudade omadus kaugeltki sellele sordile ei wastanud, ei olnud kategooriliselt sellega nõus. Kaupmees oli sunnitud laudu

õige sordi all ära andma, saades wähem selle juures umbes 125.000 marka.

Läinud aasta sügisesed kuud olid ka muidu riigikontrolli töös elawad. Terwerida suuremaid rewideerimisi sai selle aja jooksul asutustes ette wõetud.

Järelkontrolli tööd ei saanud ette wõtta, sest aruandekohuslikud asutused ei olnud weel oma raamatupidamisega nii kaugele jõudnud, et aru anda oma tegevuse üle. Sellega sai järelkontrolli tööjõudu kasutatud faktilise rewisjoni peale. Üksikute toimepandud rewisjoni tööde juurde tulen weel pärast tagasi.

Ülewalpool kirjeldatud koosseisuga asus riigikontroll ka 1920. a. tööle, wälja arwatud sõjawäe kontroll, mis pärast 1-st jaanuari osaliselt sai riigikontrollist lahutatud.

Isiklikus koosseisus juhtiwast riigikontrolli jõus tulid käesolewal aastal järgmised muudatused:

Tsiwiilosakonna juhataja härra Unt lahkus 11. weebuaril sel aastal, ajutiseks tsiwiilosakonna juhataja kohustetäitjaks määrati härra Meerits, kes kontrollnõukogu liikmeks sai kinnitatud 16. märtsil s. a.

Sõjawäeosakonna juhataja ja sõjawägede peakontrolöör härra Kask lahkus 16. weebuaril sel aastal, tema ajutiseks kohustetäitjaks määrati sõjawägede peakontrolööri sennine abi härra Kelder, kes kontrollnõukogu liikmeks kinnitati Asutawa Kogu poolt 16. märtsil.

2. augustil sel aastal lahkus riigikontrolöör, härra Einbund, riigikontrolööri kohalt, siseministriks nimetamise puhul, andes üle riigikontrolli juhatamise asetäitjale härra Reisik'ile.

1. septembril sel aastal lahkus kontrollnõukogu liige härra Kann siseministeriümi teenistusse minnes.

11. oktoobril sel aastal lahkus riigikontrolööri asetäitja härra Reisik ametist segakomisjoni esimeheks Wenemaale nimetamise puhul, andes üle riigikontrolli juhatamise, Asutawa Kogu wanematekogu nõusolemisel, kontrollnõukogu liikmele peakontrolöör härra Wellner'ile. Seega on riigikontrolli töid juhatanud kõgu riigikontrolli tegewusajal riigikontrolöörid Oinas ja Einbund kokku 17 kuud, asetäitjad 4 kuud. Loomulikult on sagedane juhtiwate jõudude wahetamine ka oma halwawat mõju riigikontrolli tööwiljakuse peale jätnud. Wiimasel ajal on takistawalt mõjunud riigikontrolli töö peale ühe

kontrollnõukogu liikme puudumine, mille tagajärjel kontrollnõukogu oma istumisi kwoorumi puudusel ei ole saanud pidada ja mõnedki rutulised küsimused juba pikemat aega korda peavad ootama.

Käesolewa aasta algul sai dokumentaalse järelrewisjoni töö peale rohkem rõhku pandud. Kuid ka siin oli erakorraliste raskustega tegemist. Esimesed aruanded, mis asutused riigikontrolli saatsid, tunnistati esialgsel läbiwaatamisel nii puudulikkudeks, et asutused need tagasi pidid wõtma ümbertöötamiseks. Missuguses seisukorras aga selle juures dokumendid leiti, seda wõib otsustada riigikontrolööri ringkirja järele 5. maist s. a. nr. 988/2988, saadetud Asutawa Kogu kantseleile, Wabariigi Walitsuse asjadelwalitsejale ja kõigile ministriumidele.

Sellega oleks enam-wähem selgitatud, kuidas riigikontroll organiseerus ja missugustes oludes ja tingimustes tal töötada tuli. Edasi tahan näidata, mis riigikontrolööril, kontrollnõukogul ja osakondadel korda saata on tulnud ja missuguses seisukorras üksikute riigiasutuste ja ettevõtete arwepidamine rewideerimistel leiti. Riigikontrolöör ja tema asetäitja on riigikontrolli tööd juhtinud tarwilikke juhtnööre andes ja raskemaid ja põhimõttelelike küsimusi otsustades. Peale selle on riigikontrolöör ja tema asetäitjad Wabariigi Walitsuse koosolekutest sõnaõigusega osa wõtnud 1919. a. — 126 ja 1920. a. nowembrini — 123 korda.

Riigikontrollnõukogu asjad 1919. aastal.

Riigikontroll on 58 rewideerimise asja läbi waadanud. Nende asjade läbiwaatamisel selgus, et tuli riigiametnikke walitsusasutustest ametist tagandada ja kohtu alla anda järgmisel arwul:

Kuritahtliku spekulatsiooni eest	2 ametnikku.
Korratu ja lohaka asjaajamise eest	8 „
Wõltsimise eest	7 „
Omawoliliselt teenistusest lahkumise ja ametwõimu piiridest üleastumise eest	1 ametnik.
Ametwõimu oma kasuks tarwitamise ja wõimu piiridest üleastumise eest	1 „
Seaduswastase riigiwara omandamise ja hooletu asjaajamise eest	1 „

1920. aastal on kontrollnõukogu 128 asja läbi waadanud ja selle juures on selgunud, et tuli riigi kontrollnõukogul ametnikkude ametist tagandamist nõuda ja kohtu kätte anda järgmisel arwul ja järgmiste süütegude eest:

Hooletu kohusetäitmise eest	7 ametnikku.
Riigiwara omawolilise omandamise eest	6 „
Seaduswastase riigiwara-duse wõõrandamise eest	1 „
Riigiwaraga hooletu ümberkäimise eest	2 „
Wõltsimise eest	2 „
Altkäemaksu wõtmise eest	1 „
Ametwõimu mittetarwitamise eest	4 „
Kuritahtliku lohakuse eest	1 „
Korratu asjaajamise eest	3 „
Warguse eest	1 „

Sellejuures on kontrollnõukogu oma sisemistes töodes osakondade poolt ette pandud aruandeid kinnitanud 333.

Juurde- ja tagasimaksu määratud 54.556 mk. 32 p.

Peale selle on kontrollnõukogu järgmised määrused wälja töötanud ja kinnitanud:

1) Määrus eelkontrolli kohta, antud Eesti ajytise riigikontrolli seaduse §. 3. teostamiseks („Riigi Teataja“ nr. 69 — 1919. a.).

2) Määrus kohalikkude osakondade asutamise üle („Riigi Teataja“ nr. 60 — 1919. a.).

3) Riigikontrolli töökord (awaldatud „Riigi Teatajas“ nr. 78 — 1919. a.).

4) Määrus alalise esitaja kohta riigikassas („Riigi Teataja“ nr. 10/11 — 1920. a.).

5) Riigikontrolli sõjawäeosakonna rewisjoni jaoskonna töökord („Riigi Teataja“ nr. 13/14 — 1920. a.).

6) Üldine eelkontrolli määrus („Riigi Teataja“ nr. 95/96 — 1920. a.).

7) Määrus kontrolli teostamiseks teedeministriumis ja riigiraudteedel („Riigi Teataja“ nr. 127/128 — 1920. a.).

8) Määrus kontrolli teostamiseks sõjaministriumis ja temale alluwates asutustes („Riigi Teataja“ nr. 151/152 — 1920. a.).

Rahaosakonna alla käis rahaministrium ja sellele alluwate asutuste rewideerimine.

Riigikontrolli saadetud eelarwetest on rahaosakonna poolt läbi waadatud ja vastu wõetud 18 eelarwet. Mitmesuguseid lepinguid, — 73, mitmesuguseid arweid — 157. Riigikassa peawalitsuse poolt heaksarvamiseks saadetud kirjawahetus summade tagasimaksmise asjus 71 juhtumisel: nõusolekut awaldatud 68 korda, tagasi lükatud 3 korda. Otsekoheste maksude peawalitsuse poolt sisse saamiseks lootuseta riigimaksu wõlgade mahakustutamisi heaksarvamiseks saadetud 1675 isiku kohta; nõusolekut awaldatud 1293; tagasi lükatud 382; nõusolekut awaldatud summade tagasimaksmiseks 25 juhtumisel. Kontrollnõukogu poolt jaanuarikuul 1920. a. wastuwõetud määruse põhjal teostab riigikassa peawalitsuse juures 1 osakonna ametnik alalist eelkontrolli ministeeriumile määratud krediitidest wäljamaksetawate summade suhtes, samuti rahaministri poolt riigikassale antawate maksude ja rahawahetamise käskude kontroleerimist. Ette pandud summade wäljamaksmise vastu protestisid on awaldatud esitaja poolt tema tegewusaja jooksul 29. Peale selle on rahaosakonna ametnikud kõikidest rahaasjanduse küsimusi käsitawatest komisjonidest, nagu eelarwe-, palganormeerimise, tollinõukogu-, piiritusehindade määramise ja teistest koosolekute osa wõtnud. Osakonna poolt on 2 aasta jooksul 70 asutust rewideeritud. Ülepea on 175 korda rewideerimisi toime pandud.

Alalist faktilist kontrolli riigi kassatähtede ja teiste wäärtmärkide walmistamise juures teostasid: Tallinnas Paalmani trükikojas 27. weebuarist kuni 21. juulini 1919. a. — 3 ametnikku; Soomes Tilgmann'i ja Lilius & Herzberg'i trükikodades aprillikuust 1919. a. kuni juunikuuni 1920. a. — 2 ametnikku; riigi wäärtmärkide walmistamise osakonna trükikojas, Toompeal, juulikuust 1919. a. kuni praeguse ajani — 2—5 ametnikku; Talwiku tsinkograafias kassatähtede ja wäärtmärkide tarbeks walmistatawate klisheede juures — 1 ametnik. Peale selle teostasid osakonna ametnikud faktilist kontrolli riigiwaranduste ostu- ja müügikordadel ja osakonnale alluwate asutuste poolt ette wõetud ehituste ja parandustööde wäljapakkumiste ja tehtud tööde wastuwõtmise juures. Järelekontrolli kõrwal on osakond rewideerinud 1919./1920. a. jooksul: rahaministeeriumi, riigikassa peawalitsuse ja riigi wäärtmärkide walmistamise osakonna 12 ma-

jandusliikkude kulude aruannet ühes nende juurde kuuluwate tõendawate dokumentidega. Renteide 1918./1919. a. 794 kassa aruannet ühes juuresolewate 221.995 tõendawa dokumendiga, millest selgus, et 12 rentei 1918./1919. a. läbikäik: saldo tegewuse algusel mrk. 18.965,85; sissetulek — mrk. 1.080.660.615,66; wäljaminek — mrk. 1.048.053.649,43; saldo 1. jaanuariks 1920. a. — mrk. 32.625.932,8; riigil samal ajal sissetulekuid — mrk. 121.748.787,85; wäljaminekuid — mrk. 709.191.660,33. Seega oli 12 rentei 1918./1919. a. aruannete järele riigil wäljaminekuid rohkem, kui sissetulekuid mrk. 587.442.872,48 suuruses. Peale selle on weel renteide 1920. a. 325 aruannet ühes 87.393 tõendawa dokumendiga rewideeritud, mille järele oli riigi sissetulekuid aja eest 1. jaanuarist — 1. aprillini 1920. a. mrk. 61.720.079,68. — Renteide 1918./1919. a. kassa dokumentide sisuline rewideerimine, peaausjalikult riigi maksude alal, on praegu käsil ja saab weel pikemat aega kestma, sest et kõik maksualused otsekoheste, kaudsete ja tollimaksude alal, osalt weel läbi waatamata, osalt asutuste poolt osakonda saatmata on. Ühtlasi on ka läbi waadatud Eesti panga aruanded 1. maist kuni 31. detsembrini 1919. a., millest selgus, et panga üldine läbikäik oli; debet — mrk. 884.522.505,50; kredit mrk. 884.522.505,50; äriseis 31. detsembril 1919. a.: debet mrk. 77.735.080,87; kredit mrk. 77.735.080,87; kassa sissetulek — mrk. 302.791.671,83; wäljaminek mrk. 300.081.246,39; saldo 1. jaanuariks 1920. a. mrk. 2.710.424,84.

Renteide, kui ka teiste, eelpoolnimeetatud riiklikkude asutuste kassade rewideerimistel on wiimased korras leitud; asjaajamine ja arwepidamine on mitmel juhtumisel asutuste ametnikkude oskamatuse ja wilumatuse tõttu korratu ja puudulik olnud. Osakonna poolt ette pandud nõudmised korratuste ja wäärnähtuste kõrwaldamiseks on asutuste poolt täitmist leidnud. Osakonna kontrolli alla kuuluwate asutuste, ette wõtete jne. rewideerimistel kohtade peal, kui ka nende poolt kontrolli saadetud aruannete ja ligilistatud tõendawate dokumentide läbiwaatamisel selgus, et mitmed asutused ametnikkude ja teenijate palkadeks, päewa- ja sõidurahadeks jne. raha enam wälja maksnud, kui see neile makswate määruste järele lubatud oli. Riigimaksude, nagu otsekoheste, kaudsete ja tolli-

maksude kohta käiwaid aruandeid, maksutähti ja maksualuseid läbi waadates selgus, et riigimaksu mitmel juhtumisel oli vähem sisse nõutud, kui see maksuwaates seadustes ette nähtud wõi koguni sisse nõudmata jäetud. Kõigi nende nähtuste järeldusel sai osakonna poolt wastawatele asutustele ette pandud ülemäära wäljamakstud summasid tagasi maksta ja vähem sissenõutud riigimaksude summasid täiendawalt sisse nõuda: riigikassa peawalitsuselt 1 juhtumisel mrk. 116,50; renteidelt 25 juhtumisel mrk. 1.437,52; otsekoheste maksude peawalitsuselt ja alluwatelt maksujaoskondadelt 40 juhtumisel mrk. 16.294,55; kaudsete maksude walitsuselt ja walitsuste walwe all olewatelt wabrikutelt, tehastelt 62 juhtumisel mrk. 38.591,42; tolliwalitsuselt 66 juhtumisel mrk. 9.197,15; talurahwa põlupangalt 1 juhtumisel mrk. 104,30; kokku 195 juhtumisel mrk. 65.741,44 suuruses, missugune summa osalt juba ära tasutud, jaolt sisse tulemas ja osalt Riigikohtule lõpulikult otsustamiseks antud. Kõike ülemaloodud riigikontrolli rahaosakonna loomise, arenemise, koosseisu, tegewuse ja töö tagajärgede kohta ette tuues ei saa tähendamata jätta, et kõike praegu juba kättesaadud korda ja tegewusewõimalust on osakonnal suurte raskustega, paljude wastuseismiste juures rewideeritawate asutuste poolt, kätte wõidelda tulnud, kusjuures esialgset tegewust osalt praegugi raskendab tuntawalt asjaolu, et suuremas osas riigiasutustes mitte küllalt kindlalt seadusandlikul teel antud korrast kinni ei suudeta hoida ja pahatihti koduse asjaajamise korra peale püütakse üle minna, millise tegewuse tagajärgede rewideerimine riigikontrolli tööd, palju üleaurust kirjawahetust esile kutsudes, pikale on wenitanud ja suure osa tööjõust ja energiast seaduste peale tähelepanujuhtimise, arwepidamise korra ja asjaajamise selgitamise peale on nõudnud. Nii olid sennijani eelkontrolli alla läbiwaatusele saadetud eelarwed, lepingute ja projektide kawad puudulikult ja mitteseaduslikult kokku seatud, järelkontrolli saadetawad kassa ja kulude aruanded on ühtlase süsteemi puudusel väga mitmekesiselt ja otstarbekohatult kokku seatud, mille lõpulikule läbiwaatusele asudes parandusi ja muudatusi tuli nõuda. Ka ei lubanud osakonda esialgul juhulikult koondatud jõud osakonna tööd küllalt wiljakalt läbi wiia. On juhtumine, kus ametisse wõetud isik temale usaldatud suurt ülesannet

riigi wäärtmärkide walmistamise alal täita ei suutnud ja kuritegewusele kaldus, millele kohtulikule wastutuselewõtmine järgnes.

Praegune osakonna koosseis, milles suuremalt osalt endised wilunud ametnikud, wastab rahuloldawalt oma ülesannetele ja lubab oletada, et see oma tegewusesse kõige lähemal ajal süweneda jõudes, temale pealepandud kohustusi täita suudab. Ka wiimasel ajal produktiivsemalt edenema hakanud tööd ja kawakindlama ja korralikuma asjaajamise korra sisseseadmist osakonnale alluwais asutustes tuleb rahaosakonna praeguse koosseisu arwele kirjutada.

T e e d e m i n i s t e e r i u m .

Teedeministeeriumi ja temale alluwaid asutusi rewideeris riigikontrolli teedeosakond. 6. jaanuarist 1919. a. kuni 1. juulini 1919. a. oli riigikontrolli teedeosakond alles loomisel, niisama ka temale alluwad ametkonnad. Töötasid tol ajal teedeosakonna juhataja ühes kontrolloõridega, kelle arw aeg-ajalt kuni 7 suurenes. Nendest kontrolloõridest töötasid 5 raudteede, maanteede ja sisemiste weeteede ja 2 posti-telegraafi-telefoni ametkondade rewideerimisel.

Et ametkondade organiseerimine alles käsil oli, wõis kontrolloõride tegewus alguses ainult faktilise kontrolli piirides sündida. Eelpooltähendatud kontrolloõridel tuli hulk tööjõudu riigile töötawates eratehastes faktiliseks kontroleerimiseks ära tarwitada. Sel ajal läks siiski korda 41 raudteejaama, 78 reisijate-, 15 sõjawäe- ja kaubarongi, üks kord raudtee peakassat, raudteel ärakorjatud 1918. a. detsembrikuu sõidupiletid ja 7 postiasutust läbi rewideerida ja selle tõenduseks 89 akti kokku seada, mille põhjal on administratiivsel karistatud 2 isikut ja kohtu kätte antud 1 isik. Peale tähendatud rewideerimiste on weel osa wõetud 9 komisjonist.

Kontrollil tuli ka pärastpoole suurte raskustega wõidelda, sest teedeministeeriumi asutustel puudus kindel töökawa ja arwepidamine, puudus eelarwe, puudusid üldised juhtnõõrid ja asjatundjad ametnikud.

Osakonna esitajatel ei tulnud mitte üksi rewideerida, waid ka tegewuse kohta juhatust ja seletust anda. 1919. a. wiimasel poolel on raudtee ja sisemiste weeteede ametkohtades toimetatud 129

rewideerimist, peale selle on veel rewideeritud reisijate- ja kaubaronge 79.

Tähtsamad rewideerimised olid: 1) teedeministeeriumi keskwalitsuse rewideerimine, missugune näitas, et arwepidamine seal täitsa lonkas, arwepidamine oli mitu kuud taha jäänud, puudus side alluwate asutustega, alluwad asutused ei olnud keskwalitsusele aruandeid ette pannud oma tegewuse üle, misläbi puudus teedeministeeriumil selge pilt oma tegewuse üle.

2) Raudtee peawalitsuse rewideerimisel 1919. a. 19. oktoobril näidati kontrollile terwe kapi täis korraldamata kuluja tuludokumente ette, mille järele kontroll ise pidi selgusele jõudma, kui palju raudtee sisse toonud, kui palju ära kulutanud ja kui palju ta kasu wõi kahju saanud.

Sarnase korratuse loomulik tagajärg tuli rewideerimisel ilmsiks: a) raudteewalitsus oli oma juulikuu bilansis mrk. 107.383,77 enam kulusid näidanud, kui selleks tõendawaid dokumente leidis.

Kontrollile kätteantud 3.941 kuludokumendist 21.130.749 mk. 21 pen. peale leidis kontroll seaduslikuks ainult 17.598.371 mk. 11 pen. eest ja wõis neid selle summa peale kinnitada. Paljud dokumendid kandsid aga enam-wähem kõrwaldatawaid puudusi ja said sellepärast kontrolli poolt ajutiselt kinnitatud 3.490.709 mk. 10 pen. eest, kuna 61.669 mk. peale dokumente ülepea wõimalik kinnitada ei olnud, sest et nad igasuguseid seadusenõudeid eitasid. Sellest summast on raudteewalitsus tänini jõudnud selgeks teha ja sellega kontrolli poolt kinnitust leida 2.545 mk. 68 pen. peale, kusjuures 59.123 mk. 32 pen. veel tänini õiendamata on.

Eelnimetatud bilansi dokumentidega katmata summast 107.383 mk. 77 pen. on raudteewalitsus siiaajani jõudnud selgeks teha 96.075 mk. 10 pen., kuna veel katmata on 11.308 mk. 67 pen. eest.

b) Raamatupidamise süsteem ei olnud mitte see, mis raudtee arwepidamise seaduses ette nähtud;

c) leidis täiesti kinnitamata, isegi nummerdamata lehtedega rahalisi raamatuid, nagu peakassa kassaraamat;

d) leidis, et osakondade ja keskwalitsuse wahel puudus raamatupidamise side;

e) osakondade arwepidamises selle tõttu, et neilt keskwalitsuse poolt juhtnõõrid puudusid, talitasid igauks oma pead ilma kindla eesmärgita;

f) sakslastelt mahajäänud materjaalide peale puudusid aruanded, niisama puudusid aruanded äratarwitatud ja juurdemuretsetud materjaalide üle;

k) materjaali raamatuid ei ole suudetud tarwilikus korras hoida, — juulikuu wäljaminekuid ei olnud oktoobrikuus veel sisse kantud, seega arwepidamine tegelikust elust 3 kuud järele jäänud.

3) Tee- ja ehitusosakonna I jaoskonna ladu, kus sai materjaalide kogu 10. oktoobri 1919. a. peale kindlaks tehtud ja materjaalide arwepidamine 1. detsembrist 1918. a. kunni 10. oktoobrini 1919. a. täpipealselt rewideeritud, selgus, et 523 puuda 30 naela tsementi raudteeametnikkude hooletuse läbi kõlbmatuks oli saanud, umbes 10.000 marga eest materjaale ladust puudus ja umbes 150.000 marga wäärtuses materjaale arwesse wõtmata oli, mis aktiga said arwele wõetud. Hukkaläinud tsemendi ja puuduwa materjaali wäärtuse sissenõudmiseks sai teedeministrile korraldus tehtud: ladujuhataja ametist tagandada, osakonna ülem ja kolm jaoskonna juhatajat hooletu ametikohuste täitmise pärast kohtu kätte anda.

4) Raudteematerjaali, pea-osakondade ja jaoskondade ladude rewideerimistel, mis ära tarwitas tööjõudu ühe inimese peale arwates 23 kuud, sai arwelewõtmata materjaale arwele wõetud ümmarguselt 9 miljoni marga wäärtuses ja puuduwaid materjaale awalikuks tehtud ümmarguselt 670.000 marga wäärtuses.

5) 25. nowembril 1919. a. Tartu jaama piirides olewate pööranguprusside ja pakkude rewideerimisel selgus, et Saksa okupatsiooniwõimudelt mahajäetud 1.780 liiprit ja 6.115 pööranguprussi, mis raudteeülema käsukirjaga 10/11 1919. a. nr. 13 Eesti wabariigi omanduseks üle wõetud pidid saama, arwele wõtmata on, ja neid sealt firma Schalit ja Schmuljeli poolt kuskile wälja weetakse. Rewideerimisel selgus ka, et 451 liiprit ja 961 prussi juba ära on weetud. Et prusside ja pakkude wäljaandmine tee- ja ehitusosakonna ülema loaga on sündinud, otsustas kontrollinõukogu nimetatud osakonna ülemat ajutise walitsuse määruse nr. 76 — „Riigi Teataja“ nr. 30/31 tähelpanemata jätmise ja tema hoole all olewate riigivaranduste kõrwaletoiemamise lubamise pärast kohtu kätte anda ja temalt kahjutasu 451 liipri ja 961 prussi eest 9.667 mk. 07 penni sisse nõuda.

Peale rewideerimiste on veel kontrolli esitajad tööde, ehituste väljapakumiste, materjalide ostmiste, wastuwõtmiste, kõlbmatukstunnistamise, müümise ja teistest komisjonidest, niisama ka teedeministeeriumi, raudteede, maanteede ja sisemiste weeteede walitsuste nõukogude istungitest osa wõtnud.

Läinud aasta algul, kui postiasjanduse peal ainult kaks kontrolööri oli, said 7-mes asutuses koha peal rewideerimised toime pandud. Kui aga sügisel jaoskonna tegewus täielikult awati, oli esimene ülesanne võimalikult kõik asutused läbi käia. et pilti saada, missugustes oludes kuskil töötatakse. Välja minnes sellest juhtmõttest sai 1919. a. nelja wiimase kuu jooksul koha peal 73 rewideerimist toimetatud. Muuseas rewideeriti läbi kõik posti-telegraafi-telefoni asutused Saare-, Hiiu- ja Muhumaal. Rewideerimiste tagajärjel on 1919. a. ühest kontori-ülemast lohakuse ja kassaraamatu korratu pidamise pärast prokuröörile teatatud kohtulikule wastutusele wõtmiseks. Palju tööjõudu on nõudnud kontrolli teostamine postmarkide trükkimise juures. 1919. a. on sellel alal töötanud 1 kontrolöör 22 päewa; selle aja jooksul on valmistatud 10.411.863 postmarki, 1.745.479 marga 45 penni wäärtuses.

Järekkontrolli organiseerimine posti-telegraafi-telefoni alal oli keerulisem ülesanne. Weneaegne kord oli küll teada, aga see ei olnud küllalt otstarbekohane ja kiire, sest ei ole saladuseks jäänud asjaolu, et Wene kontrollis niisugused tähtsad dokumendid, nagu transfertide kaardid, alles 2—3 aasta pärast rewideerimisele tulid. Kõige alguses oli kawatsetud rahakaartide rewideerimine posti

peawalitsuse hooleks jätta, wõi ühe sõnaga postiametkond oleks iseennast rewideerinud. Riigikontrolöör härra Einbund koondas transfertide rewideerimise Wene eeskujul riigikontrolli.

Alguses oli kawatsetud teede ja postijaoskondade tarwis ühine rewisjoni jaoskond luua. Praktika aga näitas, et see tööd märksa raskendab ja sellepärast likwideeriti see jaoskond juba enne oma elluwiimist. 1919. a. transferte rewideeritud 50.464 tk. läbikäigu summas Emk. 113.306.256.— Wigu leitud 863 mk. suurus, mis ka sisse on kasseeritud.

III. Tegewus 1. jaanuarist kuni 1. nowembrini 1920. a.

1) Eelkontroll.

1920. a. eelarwe. Teedeministeeriumi 1920. a. esialgne eelarwe sai käesolewa aasta algul riigikontrollis põhjalikult läbi waadatud ja statistika puuduse pärast iseseiswalt eelarwe läbiwaatamise jaoks hulk andmeid korjatud. Eelarwed olid kokku seatud puudulikult, kokkuhoidmisest ei olnud juttugi. Eelarwe läbiwaatamise juurde kutsutud raudtee esitajad pidid enamalt jaolt isegi tunnistama, et eelarwe üles puhutud on ja kärpimistega pidid leppima. Pärast ühines eelarwe-komisjon täiesti riigikontrolli seisukohaga ja eelarwed omandasid hoopis teise kaju. Tähele pannes, et igasuguseid waremaid eelarweid wõrdlemiseks ja juhtnööriks tarwitamiseks ei olnud, oli tähendatud eelarwete läbitöötamine õige suur põhipanew töö ja saab edaspidigi juhtnööriks olema.

Eelarwed kujunesid järgmiselt:

E e l a r w e.	Asutuste poolt nõutud summa.	Riigikontrolli ja eelarwe-komisjoni poolt.	Kokku hoitud.	M ä r k u s e d.
Teedeministeerium . . .	1.003.050.—	694.930.—	308.120.—	Ametnikke vähendada.
Raudteed	284.970.167.—	205.315.444.—	79.654.723.—	Mitmesugused.
Maanteed ja sisemised weeted	17.210.988.—	8.445.640.—	8.765.348.—	Automobiilid ja uued teed.
Postiwalitsus	80.627.600.—	57.540.960.—	23.086.640.—	Mitmesugused.
K o k k u	383.811.805.—	271.996.974.—	111.814.831.—	

Lisaeelarwed, mis pärast eelarwe-kommissjonis läbi waadatud, olid kokku seatud juba asjalikumalt ja seal ka riigikontrolli kärpimised märksa vähemad. Nende lisaeelarwete tõttu on üldine eelarwe-summa küll jälle suurenenud, kuid see on seletataw just üldise kalliduse tõusmisega (100% palgalisa) ja mõningate uute tööde käsiletulemisega. Mitmesuguseid lisaeelarweid tuleb ka sellega seletada, et raudteede eelarwete läbiwaatamise juures said muude kulude vähendamise kõrwal ka üleliigsed koosseisud vähendatud, millega eelarwe-kommissjon ühines ja raudtee esitajad leppisid. Kuid palganormeerimise kommissjonis normeeriti need, mis raudtee poolt esialgselt olid kawatsetud.

1. jaanuarist kuni 1. nowembrini 1920. a. on läbi waadatud ja nõusolemist awaldatud 422 kaubaostu lepingu kawa kohta; 18 on kõrge hinna tõttu tagasi lükatud. Sama aja jooksul on läbi waadatud ja riigihuwidele wastawalt parandatud 225 töowõtete, hangete, rendi, jne. lepingu kawa, 5 lepingu tegemine on riigile kahjulikkude tingimiste tõttu riigikontrolli nõudmisel teostamata jäetud.

Aja jooksul 1. weebr. kuni 1. septembrini 1920. a. teostati eelkontrolli teedeministeeriumi raudteede ja maanteede walitsuse maksualuste dokumentide üle. Selle aja jooksul on eelkontrolli poolt läbi waadatud ja griffeeritud dokumente 195.118.150 marga 12 penni eest. Nimetatud dokumendid olid eelkontrolli saadetud mitmesuguste puudustega, missugused üldise arweseaduse põhjal lubamatud. Et seaduslikku korda arwepidamise alal teedeministeeriumile alluwates asutustes saawutada, jäeti sarnased puudulikud dokumendid eelkontrolli poolt kinnitamata.

2) Faktiline kontroll.

a) Raudteede, maanteede ja sisemiste weeteede alal. Pärast kindlate ja üldiste määruste ja juhtnõõride väljatöötamist ja käsitamisele wõtmist faktilise kontrolli teostamise alal, on nimetatud kontrolli teostamine alaliste esitajate poolt kohtade peal 1920. aastal üldise ja kindlama iseloomu omandanud ja produktiivsemaid tagajärgi saawutatud, kui seda läinud 1919. a. märgata oli. Selleks on osalt kaasa aidanud, peale kontrolloõride eneste asjasse-süwenemise, nendele alluwate asutuste ja ametkondade majapidamisega tutwunemine ja wilumine.

1920. a. läinud ajal on faktiliste kontrolloõride poolt 431 rewideerimist osakondades, jaoskondades ja üksikutes piirkondades toime pandud. Rewideerimisel on ilmsiks tulnud wäärnähtuste ja lohakuste kõrwaldamiseks ja wastawatele asutustele riigikontrolli poolt korraldus tehtud, ülemaltähendatud rewideerimiste läbi on puudusi awalikuks toodud ümarguselt 70.000 marga suuruses. Konstateeritud puudused olid näiteks 1) raudteewalitsuse peakassa ja arwepidamise rewideerimisel, seal selgus:

I) Arwepidamine on lohakas seisukorras, 1919. a. raamatud on alles lõpetamata ja aruanded kokku seadmata, käesolewa aasta arwetest suurem osa jaanuarikuust saadik pidamata ja kassasse endisest ajast Wene wahetusraha jäetud, mis praegu oma wäärtuse täiesti kaotanud.

Raha on välja antud awansidena liigohtrasti, nimelt 80-nele asutusele ja isikule kuni 1. oktoobrini sel aastal 30.723.976 mk. 45 penni, missugusest summast saadud aruannete järele ära tarwitatud 5.130.250 mk. 86 penni, kuna ülejäänud 25.593.725 marka 79 penni raamatute järgi awansisaajatel täiesti wabaks tarvitamiseks oli. Riigi raha on eraisikute käes ilma protsendita sajatuhandete kaupa kuude, isegi aasta wiisi peetud, näiteks Minsker'i käes 1919. a. maikuust saadik 27.000 marka ja Wene-Balti transp.-eks. kontoril 1919. a. nowembrikuust 1.470.000 mk., kes käesolewa aasta oktoobri lõpul weel wiimase osa puhtas rahas tagasi maksis, ilma et oleks suure summaga midagi raudtee kasuks teinud.

II) Tee ja ehituste esimese jaoskonna Haapsalu teemeistri arwel olewate materjalide rewideerimisel 16. jaanuaril 1920. a. akt nr. 28 põhjal selgus, et riigiraudteede tee ja ehituste paranduste osakonna ülem maksuaid seadusi ja määrusi tähele panemata jätnud ja 4.000 puuda tsementi, mis riigiraudteede päralt, alla turuhinna ära müünud ja sellega riigile 7.440 marka kahju toonud, mispärast paranduse osakonna ülem riigikontrollinõukogu otsuse põhjal ametist tagandatud ja kohtu kätte antud.

III) Tee- ja ehitusosakonna II jaoskonna asjaajamise rewideerimisel 27. webruaril 1920. a. selgus, et 1) riigiraudteede tee- ja ehitusosakonna II jaoskonna ülema abi omawoliliselt 21.—29. juunini 1919. a. Paide—Tamsalu teel reisi-

jate- ja kaubaweo töörongidel awas, selleks tshekimüügi ja kontrolli alaealisele lapsele usaldas, ning selle juures saadud raha õigel ajal raudtee kassale üle ei andnud (Kriminaal k. s. § 338).

2) Riigiraudteede 44. piirkonna tee-meister: a) materjaalide raamatud korratult pidanud, sissetulnud ja väljaläinud materjaalisid 1. maist 1919. a. materjaalideraamatusse mitte sisse kandnud, b) raudteewarandusi, mis tema hoolde usaldati, hooletult walitsenud, neid warandusi ning riigi tööjõudu oma kasuks tarwitades. (K. k. s. § 54).

Riigiraudteede tee- ja ehitusosakonna II jaoskonna ülem oma ametiwõimu ei tarwitanud korratuste ärahoidmiseks, tema alla usaldatud jaoskonna riigiaranduste ja tööjõu walitsemisel (K. k. s. § 341), mispärast kontrollnõukogu otsustas ülemaltähendatud ametnikke kohtu kätte anda.

IV. Riigikontrolli nõudmisel sai raudteewalitsuse juures arwepidamise rewideerimine ette wõetud, kus selgus, et arwepidamine ja asjaajamine warustuse alal täitsa lubamata seisukorras oli, mille tagajärjel on ametist lahkunud warustuse osakonna juhataja, tema abi, küttelaudkonna juhataja ja arwelaudkonna juhataja. Rewideerimisel selgus, et a) raudteewalitsus 24. detsembril 1919. a. on müünud raudteerööpaid 1424 puuda 34 naela ilma riigikontrolli nõusolekuta hinnaga 60 mk. asemel 10 mk. puud, seega riigile kahju teinud mk. 71.242,10.

24. jaanuaril 1920. a. leidis riigikontrolli esitaja, et raudtee poolt on paigutatud Peetri tehasele 1 tsistern naftat, 812 puuda ilma mingisuguse dokumendita ja raudtee poolt arwele wõtmata, mille läbi riik kahju oleks wõinud saada — 812 puuda à 60 mk. = 48.720 mk.

Walga materjaaliladu rewideerimisel leidis hulk materjaale, mis arwele wõtmata, hulk materjaale vähemal arwul arwele wõetud ja hulk materjaale raamatute järgi puudus. Puudusid täitsa juhtnöörid materjaali arwepidamise üle. Juba oktoobrikuus 1919. a. pööras riigikontroll raudteewalitsuse tähelpanu materjaalide korratu muretsemiswiiside peale, kuid semiajani ei ole weel seda asja suudetud rahuloldawalt korraldada. Iseäranis paisab silma tänawu küttepuude muretsemine. 1919. a. põhjendas raudteewalitsus kütteinete puudust sellega, kütteinete keskkomitee ei ole oma lubadusi täitnud.

1920. aastal oleks raudteewalitsusel selge pidanud olema, et kütteinete keskkomitee raudtee tarwidust ei saa täita, sellepeale waatamata oli raudteewalitsus tänawu sügisel sunnitud puid korjama paari sülla kaupa Tallinna turult. Oma korratu materjaalidearwe pidamisel ei ole raudteewalitsusel selget pilti oma tagawaradest ja tarwidustest. Tööde juures tekib materjaalide puudus, mida katsutakse rutuliselt kõrwaldada, kusjuures riigi huwid loomulikult tihti kannatawad. Mitmekordsete riigikontrolli nõudmiste tagajärjel jõudis raudteewalitsus arusaamisele, et niiwiisi asjad edasi kesta ei wõi ja 28. augustil algas pealadus inwentuuri tegemine, nii et praegu ladu tagawarad 1. septembri peale enam-wähem teada on. Ka raamatute järgi on suurem osa ülejääkisid 1. septembri peale välja wiidud.

Raudteekaubanduse tulu rewideerimisel on riigikontroll konstateerinud, et arwepidamine kaubanduse tulu alal täitsa puudub. Kaubanduse dokumentide takseerimine on raudtee poolt üle aasta maha jäänud, mille läbi raudtee oma sissetulekut ainult jaama raha saatekirjade järele arwab. Wähem nõutud ja ette pandud summasid on riigikontroll kaubanduse tulu dokumentide rewideerimisel awalikuks toonud mk. 41.542,40, mis senni weel raudteewalitsuse poolt sisse nõudmata. Jaamade andmetel ja peakassasse sissetulnud kaubandusest rahasummad, mis puuduliku arwepidamise tõttu senni dokumentide läbi rewideerimata, on 1919. a. eest mk. 32.999.299,42 1920. a. 1. jaan.—31. aug. mk. 97.550.742,90. Raudtee tulud, mis ei ripu ära kaubandusest, on ülemaltähendatud puuduste tõttu teede osakonnale täitsa teadmata. Peale selle on teedeministeriumi raudteede, maanteed ja sisemiste weeteede walitsuste nõukogu istungitest ja mitmesugustest komisjonidest, nagu: waranduste, tööde ja ehituste ülewaatamise, wastuwõtmise, väljapakkumiste, waranduste kõlbmatuks tunnistamise ja teistes, koguarwus 941, kontrolli esitajad osa wõtnud. Juurdlsi kuritegewuste ja lohakuste üle on toime pandud 18, mille tagajärjel süüdlasi on kohtulikule ja administratiwsele wastutusele wõetud. Peale selle on faktiliste kontrolööride poolt eratehastes lahtisel arwel parandatud wedurite ja wagunite peale antud arwed 1919. a. ja 1920. a. jooksul, kogusummas mk. 9.899.954,79, sisuliselt kontroleeritud ja sellest summast kinnitamata jäetud ja arwest maha

tõmmatud mk. 220.996,93, missuguste summade peale tehaste walitsused appelleerinud ei ole, välja arwates mõned üksikud wäiksemad summad. Riigikontrolli esitaja maanteede walitsusesse koha peale asudes 1. detsembrist 1919. a. leidis hulk puudusi, nii kui arwepidamises nii ka terwes majapidamises. Puudusid kõiksugu wormitäätmised, sest ei olnud mitte ühte korralikult wäljatöötatud ja otstarbekohaselt kokkuseatud planketti. Puudusid materjaalid, inwentaari ja tööliste päewaraamatud. Jaoskondades ei peetud ka ühtegi raamatut. Terwe majapidamine ja asjaajamine sündis kodusel wiisil. Riigikontrolli ülesandeks oli wõimalikult ruttu seadusliku korra maksmapanemist maanteede ja sisemiste weeteede walitsuselt nõuda. Selleks sai riigikontrolli poolt maanteede ja sisemiste weeteede walitsusele ettepanek tehtud, et see kiire korras uue korra loomise juurde asuks. Peale selle said riigikontrolli poolt ette pandud wäljatöötatud planketid, tabelid, arwed, nõudmiselehed, saatekirjad, tööliste- ja laolehed ja lao sordiraamatute wormid, missugused said ka kohe maanteede walitsuse poolt tarwitusele wõetud, ehk see küll riigikontrolli otsekohene ülesanne ei olnud. Peale selle on maanteede walitsuses ja temale alluwas 7 jaoskonnas 16 korda rewideerimisi toime pandud. Nimelt maanteede ja sisemiste weeteede walitsuses — 3 korda ja 13 korda alluwates jaoskondades. Maanteede walitsuses ja alluwates jaoskondades rewideerimistel on leitud, et jaoskonnad puudulikult kassa ja ehituste kulude raamatuid on pidanud, puudulikult tuludokumente kokku seadnud, arwetel puudub waranduste wastuwõtja allkiri, ka tempelmaksud ei ole õiglaselt sisse nõutud, päewarahad mitteseaduslikult wälja makstud. Tabelites ja arwelehtedes on puudulikult töde kirjeldused kokku seatud. Mõnedes aganad üldse puudusid. Aktidega konstateeritud puudused on enam-wähem maanteede ja sisemiste weeteede walitsuse ülema poolt täitmist leidnud, mille tõttu majapidamise ja arwepidamise kord on paranenud. Peale selle on riigikontrolli ettepanekul ka komisjon kokku seatud, ametnikkudele instruksioonide wäljatöötamiseks, missugune oma tööd on alganud ja detsembrikuu keskpaigas lõpule jõuab. Siiski ei wõi weel maanteede ja sisemiste weeteede walitsuse korda korralikuks nimetada, sest riigikontrolli esi-

taja on oktoobrikuu aktiga konstateerinud kõikide jaoskondade ja keskwalitsuse arwepidamist, kus leidus weel hulk wäärnähtusi. Ühe kuu kuludokumentide rewideerimisel on riigikontroll umbes 15.000 marka rohkem wäljamaksmist leidnud, mis riigi kasuks saab sisse nõutud. Ka arwete rewideerimisel ja õigekestunnistamisel on riigikontrolli esitaja umbes 26.000 marga ümber arwates maha tõmbanud. Näiteks Milleri arwe mk. 50.292,25 pealt on mrk. 17.829,82 maha tõmmatud.

Posti-telegraafi-telefoni alal. Käesolewal aastal on rohkem järelkontrolli peale rõhku pandud ja kohapeal ainult 30 asutust rewideeritud. Läbi rewideerimata on weel mõned üksikud vähemtähtsad posti-telegraafi-telefoni asutused. Faktilise kontrolli rewideerimiste tagajärjel on käesolewal aastal hooletu asjaajamise pärast riigikontrolli nõudmise peale kahe asutuse ülemad kõrwaldatud. 1920. a. on markide trükkimise juures olnud 1 ametnik 244 päewa. Trükitud on 59.733.840 marki 157.996.830 marga wäärtuses.

3) Järelkontroll.

a) Raudtee, maanteede ja sisemiste weeteede alal. Teedeosakonnas järelkontrolli teostamisega sai algus tehtud sel aastal 10. juunil, kuigi raudteewalitsus saatis oma aruanded küll juba maikuus, aga igatahes nii puudulikult, et raudteewalitsus oli sunnitud neid ümber tegema. Raudteewalitsuse kulude dokumendid, mis senni on saadud, on wäga puudulikud, neist puudusid kulude jaotuse tähendused, puudusid paljud arwed ja allkirjad, tuli ka ette juhtumisi, kus raha on wälja makstud mitte isikutele, kellele tema määratud, waid teisele, kes sellekohast wolituskirja ette ei olnud pannud. Tempelmaksuseadus on laias ulatuses tähele panemata jäänud, ilma mingisuguse õiguse ja aluseta. Nende ja paljude teiste puuduste ja seadusterikkumise korral on ka esialgu riigiraudtee dokumendid kinnitamata jäetud.

Kunni 1. nowembrini on rewideeritud raudteewalitsuses 1919. a. juuli- ja augustikuude eest 2493 dokumenti 10.207.750 marga 30 penni eest, millest on järelkontroll kinnitanud 8.435.331 marka 56 penni ja 1.802.424 marka 87 penni kinnitamata jäetud ja wõrdluse all on. Otsekoheste maksude peawalitsusesse on saadetud arweid, millel tempelmargid puuduwad, tempelmaksu sissenõudmiseks ja tempelmaksuseaduse rikkumise trahwi peale-

panemiseks 2.001.319 marga suuruses ja perekonnaseisu tunnistusi 839 tükki. Põhitempelmaks nende arwete ja tunnistuste pealt ulatab üle 12.000 marga, trahwirahaga aga umbes 70—80 tuhande ümber. Keskwalitsuse teedeministerium on kuludedokumente alles sel aastal oktoobrikuul riigikontrolli saatnud kõigi 1919. a. kuude eest ja 1920. a. eest kuni septembrini — kokku 612 tükki. Nendest dokumentidest on rewideeritud kõik kulud kuni selle aasta 1. augustini üldises summas 637.094 marka 18 penni, missugusest summast 631.592 marka 74 penni kinnitatud ja 5501 marka 44 penni wõrdluse all. Maanteede ja weeteede walitsus on alles 29. nowembril sel aastal 1919. a. kuludokumentid riigikontrolli saatnud. 1920. a. dokumendid on saatmata.

Posti peawalitsus on kõik oma dokumendid õige korralikult riigikontrolli saatnud. Riigikontroll on läbi rewideerinud selle aja jooksul 139.000 transferti läbikäigu summas 272.781.146 marka. Riigihuwisid kaitstes on teedeosakond oma tegewuse ajal rewideerimise alal awalikuks toonud kuritegewusi ja ametilohakusi, mis läbi ametist wabastatud 21 ja kohtualla antud 15 ametnikku ja 2 eraisikut, kes kuritegewuses kaassüüdlased olid.

Teised riigiasutused, wälja arwatud sõja-, teede- ja rahaministerium, käiwad tsiwiilosakonna kontrolli alla. Eelkontrolli on teostatud peajasalikult asutustes, kus operatsioonid ette tulewad, nagu kaubandus-tööstus-, toitus-, põllutöö- ja siseministeriumi ehituspeawalitsus. Peale harilikkude rewideerimiste on riigikontrolli tsiwiilosakond 23. aprillist 1919. a. kuni 1. nowembrini 1920. a. järgmisel arwul mitmesuguseid ülesandeid täitnud: tema esitajad on osa wõtnud mitmesuguste waranduste wastuwõtmise, üleandmise, hindamise, ostu- ja müügi, tööde wastuwõtmise jne. komisjonide tööd umbes 3390 korral; mitmesuguseid ostu-müügi-, rendi- ja muid lepinguid läbi waadanud 1304, mis suuremalt jaolt riigihuwidele wastawate parandustega kinnitatud; 162 tehnilist eelarwet, kogusummas 46.068.846 marga peale läbi waadanud ja 1443 m. 85 pn. wõrra wähen datult kinnitanud; kõik rahalised eel- ja lisaelarwed kõigi ministeriumide ja neile alluwate asutuste kohta rahaministeriumi eelarwe-komisjoni juures läbi waadanud ja neid tunta-

walt wähen danda aidanud; mõisate ja nende inwentaari wõõrandamise, hindamise ja jagamise 1140 akti, 6442 lehel, läbi waadanud ja nende kohta nõusolekut awaldanud. Alalised tähtsamad komisjonid, kus riigikontrolli tsiwiilosakonna esitajad osa wõtsid, olid: wäliskaubanduse nõukogu, litsenskomisjon, eelarwe-komisjon, palganormeerimise komisjon, rekwireerimise peakomisjon, riigiwaranduste hindamiskomisjon, põllutööministeeriumi hindamise peakomisjon, lepingute läbiwaatamise komisjon, metsade peawalitsuse juures küttekomitee ja palju teisi enam-wähem juhuslikke. Faktilise kontrolli korras on kõik kesk-asutused ja alasaotused läbi rewideeritud ja üksikasjalikult nende seisukord järgmise pildi eel- kui ka faktilise kontrolli walgustusel andnud:

Asutawa Kogu kantselei, Wabariigi Walitsuse kantselei, töö-hoolekandeministerium, kohtuministerium, mereasjanduse peawalitsus ja põlewkiwitööstuse juhatus leiti rewideerimistel korras, peale mõnesuguste wäikeste puuduste. Niisama rahuloldaw ka põllutööministeeriumi kesk-asutus, kuna maakorralduse peawalitsus weel oma töid täiesti arwepidamise alal korda pole suutnud seada töörohkuse tõttu. Leppida wõib ka haridusministeriumiga. Siseministeriumis walitses 1919. a. arwepidamises täielik korralagedus, nii et seal wõimatu oli üldse rewideerida. 1920. a. peale on arwepidamine uuele alusele seatud ja korralik, kuna 1919. a. tööd siämaale pole suudetud korraldada.

Ka siseministeriumile alluwates asutustes oli raamatupidamine suuremalt jaolt korratu. Nii näitas rewisjon, et Saaremaa rekwireerimise komisjon riigiraha raiskamise 23.711 marga suuruses toime pannud. Komisjoni esimees arreteriti ja istub eeluurimise wangimajas.

Suuremaid korratusi arwepidamises leidis weel rekwireerimise peakomisjonis, Tallinna linna rekwireerimise komisjonis, konsistoriumis ja mujal.

Eelkontrolli teostamine on peajasalikult ehituspeawalitsuses, kus tehniliste tööde tõttu wiimase poolaasta jooksul alaline riigikontrolli esitaja on olnud. Täiesti seaduslikku raami pole suudetud nimetatud peawalitsuse tegewust wiia, töid püütakse seal teha enam-wähem kodusel teel, aga mitte nagu riigiasutustelt nõutaw.

Rewideerimisel 8. oktoobril sel aastal tuli ilmsiks, et raamatupidamise tahajäämise tõttu võimatu on selget pilti saada arwepidamise üle. Awansid olid suurte summade kaupa wälja antud, mis kaue- mat aega õiendamata seisis. Nii oli ilma riigikontrolli poolt kinnitamata lepingu järele peaministri ja wälisministri korterite sisseseadmiseks antud kunstnikule 2.083.000 marka, kuna ostmise wiis riigikontrolli poolt heakskiitmist ei leidnud.

Siseministeeriumi juures asuwatest rekwireerimise komisjonidest wõttis riigikontrolli esitaja alaliselt ainult rekwireerimise peakomisjoni koosolekutest osa märtsikuust s. a. alates.

Teistest komisjonidest osawõtmine oli juhuslik wäheste ametnikkude arwu tõttu. Kohe esimestel koosolekutel tuli komisjoni ebaloomulik waatepunkt rekwireeritud waranduste eest tasumaksni- ses ilmsiks. Nimelt makseti tasu mitte rekwireerimise aja, waid hindamise päewa turuhindade järgi, mille tõttu rekwireeritud asjade hinnad märksa tõusid. Riigikontrolli esitaja protesti peale riigikontrollööri kaudu Wabariigi Walitsuse ees ilmus uus seletus, mis riigikontrolli seisukoha õigeks tunnistas ja mille järgi kümned miljonid riigiraha kokku hoiti. Ebaloomulik oli ka mõne maakonna ja linna rekwireerimise komisjonide tege- wus, kes igasuguste ettekäänete ja wale- ekspertiisi abil riigi poolt tehtud kahju wõimalikult suureks püüdsid puhuda, riigihüwisid sealjuures täiesti unustades. Näiteks nõuti Wiru maakonna rekwiree- rimise komisjoni kaudu Kukruse mõisas tehtud kahjude eest ümarguselt 780.000 marka, kuna aga riigikontrolli esitaja protesti peale sellekohase komisjoni poolt juurdluste abil selgeks tehti, et Eesti sõjawäe poolt tehtud kahju nimetatud mõisas mitte üle 120.000 marga olla ei wõinud, missugune summa tegelikult weelgi palju wähem on, milletõttu wälja- maksmine kinni on pandud ja maakonna rekwireerimise komisjoni esimees tsi- wiilosakonna poolt kohtu kätte antud. Umbes sarnane juhtumine oli hotell „De Russie“ wõõrastemaja nõue, kus ka ka- tusesarikate parandamine ja kõik juurde- ja ümberehitamised ja isegi ilustused riigi ärwele taheti panna ning sellega ligi 200.000-margalise ülearunõudmisega esi- neti. Nõue tuli Tallinna linna rekwiree- rimise komisjoni kaudu, kes sarnaseid asju harilikult heameelega toetas, kuna

Harjumaa rekwireerimise komisjon piinlikult riigi kasude eest seisis.

Põllutööministeerium.

Arwepidamine riigi hoolekande all olewates, pärast riigistatud mõisates, oli üldises kokkuwõttes äärmiselt korratu. On kohtade peal rewideerimise teosta- mise puhul walitsejatele juhtnõore ja ju- hatusi arwepidamises kui ka põllumajan- duses antud.

Mõisate rewideerimistel on ilmsiks tulnud ametnikkude hooletus, oskamatus ja kuritarwitusi. Iseäranis on palju kuri- tarwitusi awalikuks tulnud endistelt oma- nikkudelt wõõrandatud inwentaari jaga- mise juures, kus paljud ametnikud seisu- korda oma isiklikkudes huwides ära ka- sutada püüdnud. Mõned walitsejad ja ringkonnawalitsejad omandawad kõige parema waranduse omale ja oma sugu- lastele, kusjuures fiktiivsete allkirjade tarwitamine ette on tulnud. Üldiselt pida- sid mõned põllutööministeeriumi ametni- kud, seisukorda ära kasutades, oma ka- susid kõige rohkem silmas, mitmesugust wõõrandatud warandust äriliseks otstar- beks omandades ja siis suure kasuga edasi müües. Niisuguseid kuritarwitusi on palju selgeks tehtud, kuid tööd ras- kendab asjaolu, et mitte kõik põllutöömi- nisteeriumi kõrgemad ametnikud riigi- kontrollile küllalt wastu ei tulnud, mille tõttu paljugi pahesid peitu jäi. Isegi mõ- ned kõrgematel kohtadel seiswad põllu- tööministeeriumi ametnikud ei ole kiu- satusest üle saanud, seisukorda mitte ise- enese huwides ära kasutada, ja on seega omale alluwatele wõimudele eeskuju ja julgustust andnud.

Mõisate wõõrandamise juures pole riigimaadeülemad paljudel juhtumistel makswaid määrusi silmas pidanud, seega endistele omanikkudele põhjust andnud protesteerida ja ümberhindamist nõuda, mille tagajärg palju suuri ilmaaegseid kulusid on sünnitanud. Inwentaari üle- wõtmise ja hindamise juures on hindamise komisjonid põllutööministeeriumi esita- jate juhatusel paljudel juhtumistel asja- tundmatult hindamisi toimetanud, kohati koguni sihilikult hinnad liig kõrged mää- ranud, nii et neid tuntawalt riigikontrolli poolt wähendada tuli. Wiimasel ajal on põllutööministeeriumi keskwalitsuste poolt riigikontrolli kohta rohkem wastu- tulelikkust märgata, mis rewideerimise teostamist märksa kergendab.

Kaubandus- ja tööstusministeeriumis olid alalised kontrolli esitajad weeteede

ametis tehniliste tööde juures, kus tööd enam-wähem loomulikult edenesid. Ka ministeeriumi keskasutuses oli umbes pool aastat alaline esitaja, kes rahalisi kui ka kaubanduslikke operatsioone püüdis wähegi seaduslikkudesse raamidesse juhtida. Peab aga tunnistama, et selles ministeeriumis riigikontrollil kõige raskem töötada oli, sest et nõuded ministeeriumi poolt ignoreeriti, mis iseäranis tähelepanew oli 1919. a. jooksul.

Esimene rewisjon kaubandus- ja tööstusministeeriumi keskasutuses on 8. märtsil 1919. a. toime pandud, kusjuures inwentaariraamatu sisseseadmist, kassahoidja kassaraamatu puudulikult pidamist ja kursiwaheks 6338 m. 50 pn. kustutamist, mille tarwidust selgeks teha wõimatu oli, konstateeriti.

Teine kassarewisjon pandi 14. mail 1919. a. toime, 22. mail 1919. a. sealsamas toime pandud dokumentide ja arwepidamise rewideerimisel leiti, et inwentaariraamat ikka weel sisse seadmata, dokumendid korraldamata ja raamatud kinnitamata. Wälisrahade kohta mingit arwepidamist siis weel sisse seatud ei olnud, — peale selle konstateeriti päewaja sõidurahade ja tempelmaksu määrustest kõrwalkaldumisi. 31. mail 1919. a. järgnes rewideerimiste puhul leitud korratuste parandamise nõudmine, mille wastu ministeerium oma kirjaga nr. 7524 24. juunist 1919. a., nagu kirja sisust selgub, lubab korratusi edasi jätkata, rewideerimisakti ja riigikontrolli korraldusi ironiseerides. Kiri oli niisuguses toonis kirjutatud, et riigikontrolöör oma kirjas nr. 4479 22. augustist 1919. a. teda ebasüüdsaks ja ebakorrektseks tunnistab ja tema peale wastuse andmisest loobub, kuid uuesti ette paneb korratusi parandada, wastasel korral seaduslikke abinõusid nende kõrwaldamiseks tarwitusele wõtta lubades.

23.—30. oktoobrini 1919. a. sai kaubandus- ja tööstusministeeriumi keskarwepidamine rewideeritud, kusjuures arwepidamine eelmistest rewideerimistest märksa paranenud oli, kuna dokumendid seadusnõuetele ikkagi ei wastanud. Weel leidus üle 5.000.000 awansikwiitungid, mille kohta aruanded sisse andmata olid.

Kaubandusosakond, mis 6. oktoobrist — 21. nowembrini 1919. a. waheajal mitmekordselt rewideeritud, andis üllatawaid tagajärgi. Kaubaraamatud ei läinud laaraamatutega kokku: osakonna lao-

raamatud näitasid suuri ülejäärke, kuna ladudes kaupu üldse ei olnud, wõi wastuoksa, kaubaraamatud mõnda sugugi ei näidanud, kuna laos neid jällegi tuhandeid puudusid leiti. Üldse olid kaubandusosakonna kaubaraamatud wõimatu wiltsas seisukorras. Suurem rewisjon pandi toime kaubandus- ja tööstusministeeriumis 6. maist kuni 29. juunini 1920. a., kusjuures mitmesuguseid wäärnähtusi ja seadustest kõrwalkaldumisi ilmsiks tuli, mille kõrwaldamist iga eelmise rewisjoni puhul nõutud ja mis ikka weel kõrwaldatud ei olnud. Eraldi tuleks tähendada, et kassa arwepidamine täitsa korratu oli, wäliswaluuta oli raamatutest läbi kandmata, kassawekslite kohta arwepidamist ei olnud, nii et protsendid nendest riigile kaduma olid läinud.

Peale selle leidus 1468 mrk. 35 pn. puudujääki. Keskarwepidamisest tuli seaduswastaselt maksetud perekonna-abirahade 13.215 mrk. tagasimaksu ja deebitoride arwete, mis üle 23.000.000 m. õiendamata olid, õiendamist nõuda. Kaubandusosakonna arwepidamine aga wähematki arwustamist wälja ei kannatanud. Saadud ja müüdüd kaubad ei olnud raamatutest läbi kantud, kontokorrent arwed ei andnud õiget ülewaadet. Leiti juhtumisi, kus mõned arwed koguni kaks korda raamatutest läbi kantud, mõned aga läbi kandmata arhiwi paigutatud olid. Kütteainete keskkomiteest 1920. a. jooksul saadud palgid, propsid ja liiprid olid kõik raamatutest läbi kandmata. Laudade kohta, mis ministeeriumi saeweskis palکیدest saetakse, raamatutes mingisugust arwet ei olnud peetud, milletõttu nende rewideerimine täiesti wõimatu oli. Wäljamaale eksporteeritud kaubad, nagu linad, linaseemned, takud, lauad ja liiprid olid kõik raamatutest läbi kandmata.

Weel leidus juhtumisi, kus üksikutele äridele mitmesuguste kaupade ostmiseks awansid kätte antud olid, kuna ministeerium kaupu saanud ei olnud, wõi neid vähemal arwul wastu wõtnud. Nii on wäliskaubanduse ühisus „Kosmos“ Rootsi kroonisid 149.000.— 24. jaanuaril 1920. a. kasukate ostmiseks saanud, mille wastu kuni juunikuuni mingisugust ekwiwalenti antud ei olnud, kuna raha kõik selle aja nende käes tarwitada oli, missuguse summa samas waluutas ühes protsentidega riigikontroll tagasimaksmisele nõudis.

Peale ülewaltoodud suurte puuduste ja korratuste leiti vähemaid, nagu

päewa- ja sõidurahade, perekonna-abirahade ja margimaksude määrustest kõrwalekaldumisi; ministeeriumi autojuhile bensini müümisi erasõitjate jaoks, ametnikkudele ainetemüümist üle normide jne. Üldse konstaterib viimane rewisjon akt, et ministeeriumi kaubandusosakonna arwepidamise alal niisugune korralagedus walitseb, mis igasugust kuritarwitust wõimaldab.

Nii pidi siis ministeeriumi juhataja, kellele rewideerimisakt saadetud, ilmsikstulnud puudusi kõrwaldama, kuid nähtawasti puudus ministeeriumil usaldus selle rewisjoni vastu, sest paar nädalat pärast seda wõeti ministeeriumi poolt härra Brandt'i juhatusel uus rewisjon ette, mis riigikontrolli poolt ettetoodud puudusi kinnitas. See rewisjon läks ministeeriumile õige kalliks maksma, suure erakorralise tasu tõttu rewidentidele, mis ilma riigikontrolli teadmata wälja makseti, kuna Riia Saksa leht selle kohta kõmutate tõi, et korratustest enne keegi ei teadnud, kui tuli üks sakslane nimega Brandt, kes korra jalule seadis.

Korraldatud pole aga kaubandusosakonna raamatupidamine praegugi. Lubati 3 päewa pärast lõpubilans teha, et järelkontroll tööd wõiks alustada, kuid seal läks kaubandusosakonna tegewus kaubaagentuuri kätte üle, endised ametnikud ühes pearaamatupidajaga said tagandatud, ja nüüd ei ole kunni siamaani mingit teadet tulnud bilansi lõpu kohta.

Riigiwaranduste ülewõtmise osakond.

Juba esimesel rewideerimisel 25. jaanuaril 1919. a. selgus, et osakonna asjaajamine täiesti kodust laadi kannab. Kassaraamatuid ei peeta. Osakonna esimees Lintrop kannab kassa oma taskus ja raamatute puudusel on wõimatu selgeks teha, palju seal riigiraha peab olema. Kõhe pärast rewideerimist astub esimees ametist ära ja riigikontrolli nõudel saab raamatupidamisega algus tehtud, kuid asja korraldamine edeneb wisalt. Selle peale waatamata, et ladudes kümnete miljonite wäärtuslik warandus, ei peeta seal laduraamatuid, niisama seisawad kõik need määratud warandused arwele wõtmata, igalpool on inventuur tegemata, ükski ei tea, kui palju on, palju juurde tuleb wõi wälja läheb. Kõik põhjeneb ametnikkude aususe peale. Suure pealekäämise tõttu riigikontrolli poolt saab wiimaks inventuur tehtud ja 1919. a. lõpuks on laod enam-wähem korras.

Teine tähtsam küsimine oli riigiwaranduste müümine. Osakond arwas omal õiguse olewat warandusi ilma enampakkumiseta ja riigikontrollile teatamata müüa, ja seda õigust tarwitas nii ohtralt, et raud, kirwed, pudelid, dünamiit, masinad ja muu wäärtuslik materjaal juut Zitron'ile ja teistele kaupmeestele poolmuidu ära müüdi ja osa wäljamaale saadeti. See realiseerimine läks ju niikaugele, et Nõmmelt keegi ärimees oksjonilt karkassi ostis umbes 2000 marga eest, laojuhataja inseneer Wirman'i käest luba saades karkassi juures olewas weeloigus leiduwa raua omandamiseks, mida 7 wagunitäit leidis. Nii siis terve karkass ja 7 wagunit rauda 2000 marga eest. Pärastpoole wõeti wäljamüügi aluseks hind, mis komisjoni poolt määratud riigiasutuste tarwis ja mis turuhinnast mitu korda odawam. Niisuguse kergemeelse toimetamise tagajärg oli see, et määratud riigiwarandused hangeldajate kätte rändasid, kust neid nüüd kaubandusministeerium ise kui ka teised riigiasutused mitukümmend korda kallimalt tagasi ostawad, kuna dünamiit, mis läinud aastal poolmuidu wäljamaale suurel arwul müüdi, nüüd sealt palju kallimalt tagasi tuuakse. Riigiwarandusi registreeriti ka loiult. Alles hiljuti toodi Tallinnas riigikontrolli ametniku poolt mitmemiljonilised warandused awalikuks, mis juriidilise komisjoni poolt riigi omaks tunnistati. Riigikontrolli nõudeid niisuguse teguwiisi lõpetamise üle ignoreeriti wõi lihtsalt kirjutati lõpmata palju, et asja pikendada. Nüüd on küll endine korralagedus lõpetatud. Laod on enam-wähem inventeeritud. Uued juhtiwad jõud püüawad seadusi täita. Endistest on paljude vastu riigikontrolli poolt tsiwiilnõue kohtusse sisse antud ministriga alates kunni wäheimate ametnikkudega lõpetades. Mitme juhtiva jõu vastu on kriminaalsüüdistusi prokurööri eest tõstetud, ja nad istuwad weel eeluurimisel wangimajas kinni.

Lõpuülewaadet ei suuda aga praegugi nimetatud osakonna tegewuse üle anda, sest et raamatupidamist bilansi puudusel wõimalik pole olnud järelkontrolli korras rewideerida. Rewideerimised, mis raamatupidamise alal mitmel korral ette wõeti, räägiwad algusest lõpuni üksikult laduraamatute puudumisest, wõi nende korratust pidamisest ja üldisest segadusest arwepidamise alal.

Kütteinete keskkomitee.

Esimene keskasutuse kassa rewideerimine oli 14. mail 1919. a. Rewideerimisel konstateeriti täielikku arwepidamise puudust ja suuremate summade wäljaandmist wolinikkudele ilma aruanneteta. Järgmine rewisjon raamatupidamise alal, mis samal kuul toime pandi, tõi weel suuremaid puudusi ja korralagedust ilmsiks, kus tähendatakse, et ühtegi süsteemi raamatupidamises pole ja wõimatu on rewisjoni teostada. Peale selle rewideeriti küttekomiteed 12. nowembrist 1919. a. kuni 16. jaanuarini 1920. a. See põhjalik rewisjon näitas, et korralagedus raamatupidamises ühes komitee tegewusega weel palju on suurenenud, arwepidamine täiesti segamini aetud. Puudus igasugune ülewaade puuwalmistamise ja liikumise üle. Nii et wõimatu oli metsamaterjaali arwu kindlaks määrata. Miljonilised wäljaandmised olid tõendawate dokumentidega katmata. Olemasolewad dokumendid ei täitnud suuremalt osalt sisuliselt kui ka wormiliselt seaduslikke nõudeid. Töölisele warustuse jagamise üle polnud ka wõimalik ülewaadet saada puuduliku arwepidamise tõttu. Et kuni siinemaale weel bilans tegemata ja arwepidamine korraldamata, sellepärast ei wõi riigikontroll teada, kas asutus kasuga wõi kahjuga töötab.

Peale keskasutuse on ka väga paljudel kordadel kütteinete keskkomitee wolinikkude arwepidamist ja tegewust kohtade peal rewideeritud. Puudusi ja kuritarwitusi on töö laialduse tõttu õige palju ilmsiks tulnud ja ametnikke wastutusele wõetud. Tsiwiilnõue Tartu woliniku Kalmet'i vastu, kes juba mitu kuud eeluurimise wangimajas istub, ulatab mitmesaja tuhande peale, vähemad kuri-teod arwamata.

Üldine mulje komitee tegewusest on see, et seal algusest peale ilma kindla kawata ja juhtnõõrideta talitama hakati ja pärast sama teed edasi käia tuli, sest et wanu wigu raske parandada oli, kuigi seda nähtawasti teha püüti. Lõpuliku ülewaate toob järelkontroll, mida aga nähtawasti niipea teostada ei saa bilansi puudumise tõttu. Praegune asjaajamine lubab aga oletada, et asutuses kord maksma hakkab. Igatahes püütakse kontrolli nõudeid täita ja wanu wigu ei korrata.

Asutusel tuleb töötada aga wõimatu kitsastes ruumides, mis töö intensiivsuse peale halwasti mõjub. Ses suhtes on kiire korraldus tarwilik.

Toitlusministeerium.

Esimene rewideerimine oli 5. märtsil 1919. a., kus tähelpanu ministeeriumi sise-mise kontrolli puuduse peale juhiti, mille tõttu ülearseid rahasummasid ametnikkudele kätte antakse. Raamatuid peeti suure hiljaksjäämisega.

Teine rewisjon 17. mail samal aastal näitas, et arwepidamine weel enam lonkas. Ametnikkudele kassast maksetawad awansid olid kassaraamatust läbi kandmata, wäljamaksetud arwed õigeks tunnistamata, rikkiläinud aineid müüdnud ilma sellekohase akti tegemata, süüdlasi pole otsitud ja kõik kahju wõetakse riigi kanda, wäliswaluutat müüdnud eraisikutele. Suuremad ostud ja müügid tehtud ilma kirjaliku lepinguta.

Järgmine rewisjon 3. augustil 1919. a. näitab, et laoraamatud korras pole, sest kaupade seis laos ei läinud raamatutega kokku. Toiduaineid on ladudest wälja antud enam kui sellekohane ministeeriumist saadud order ette näinud.

Järgmised rewisjonid tõendasid, et eelmistel aastatel leitud puudused korduwad, ja 30. oktoobril 1919. a. paneb kontrollnõukogu toitlusministeeriumile ette rikkiläinud 5.761 puuda kartulite asjus süüdlast ametnikku lahti lasta, ühtlasi tsiwiilnõudmisega 66.414 marga wäärtuses esineda. Niisama wõeti kontrollnõukogu poolt wastutusele ametnik lohaka teenistuse pärast, mille tõttu 20 puuda jahu laost kaduma läinud. Peale selle tuli awalikuks, et kaupade tellimisega mitte küllalt asjatundlikult ja lohakalt talitatakse. Paljud ained, nagu kapsad jne., on juba tellimise puhul toiduks kõlbmatud ja kirjutatakse riigi arwesse, millega aga riigikontroll nõus ei ole ja kahjud wastawatelt ametnikkudelt sisse sunnib nõudma. Toiduaineid müüakse ilma kalkulasioonita odawamalt kui omale maksma läheb, näiteks müüdi heeringaid wälja 500 marka tünn, kuna omal 700 marka maksis, kuna siis pärast kahjusid teiste kaupade monopoliseerimise teel püüti kätte saada.

Praegu teostab ministeeriumides komisjon järelkontrolli. Töö on wõimatu raske läinud aastate puuduliku arwepidamise tõttu. Bilans 1919. a. eest on küll kokku seatud, kuid see on enam-wähem fiktiivne. Kas ministeerium kasuga wõi kahjuga on töötanud, näitab järelkontrolli töö lõpp paari kuu pärast.

Peale toitusministeeriumi enese on rewideeeritud ka mõne maakonna ja linna toituswalitsusi, kes toitusministeeriumilt krediiti saavad.

Wiru maakonna toitusosakonna raamatupidamine oli üldiselt korras, kuid asjaajamine jättis kontrolli suhtes mõndagi soovida. Näiteks oli võimatu kindlaks teha, et wilja ja kartulite ülesostjad tõesti hinda maksavad, mis üles oli antud.

Niisama äratas kahtlust wilja wahetamine riide vastu Kreenholmi wabriku ja toitusosakonna juhataja wahel, missugune asi kohtuwõimudele on selgitamiseks antud.

Narwa linna toitusosakonna rewideerimine 5. mail sel aastal näitas, et seal arwepidamises kui ka asjaajamises täielik korralagedus walitseb, mis võimaldab kuritarwitusi ja spekulatsioone. Kassast oli ametnikkudele awansina wälja antud 746.116 marka wiljaostmiseks, missugune summa aga raamatust läbi oli kandmata. Kontrolli poolt nõuti wiibimata asja korraldamist.

Niisama on praegu käsil Tallinna toituswalitsuse rewideerimine, mis praeguste andmete järgi kaunis korralik näib olewat.

Wälisministeeriumi rewideerimistel septembril 1919. a. ja maikuu 1920. a. peale harilikude wormiwigade konstateeritakse, et wälissaatkonnad oma aruanded liig puudulikult ministeeriumi saadawad ja sellega terve ministeeriumi raamatupidamise segi ajawad. Sedasama tõendab ka praegu järelkontroll. Saatkondade ja konsulaatide arwed on ilma dokumentide kinnitamata, kuna nad arweosakonna poolt selle peale waatamata wästu wõetud. Niisama on liikuwa wara arwele wõtmata saatkondade inventaar. Arwete puuduliku kokkuseade tõttu on jaanuarist kunni augustini s. a. dokumendid riigikontrolli poolt wälisministeeriumile tagasi saadetud korraldamiseks.

Lõpulikult aruannet ministeeriumide kohta kokku wõttes peab tunnistama, et wiimasel ajal arusaamine riigikontrolli tegewuse kohta ministeeriumide juhtivate jõudude poolt tuntawalt riigikontrolli kasuks on muutunud. Nähtawasti on arusaamisele jõutud, et riigikontroll neid samu puudusi kõrwaldada püüab, mis iga õiglane riigiametnik tegema peaks, ja selletõttu on wiimasel ajal riigikontrolli

töö hoopis intensiivsemaks muutunud kui algusel.

Tsiwiilosakond on põllutööministeeriumi rewideerinud 230 korda, selle juures on ilmsiks tulnud riigile sünnitatud kahjudest 1.275.233 marka.

Kohtuministeeriumi on rewideeeritud 39 korda, kaubandus-tööstusministeeriumi 72 korda, selle juures on riigile tehtud kahju ilmsiks tulnud 1.212.945 marka. Toitusministeeriumi on rewideeeritud 10 korda, selle juures on riigile sünnitatud kahju ilmsiks tulnud 102.276 marka. Siseministeeriumi on rewideeeritud 9 korda, selle juures on ilmsiks tulnud riigile tehtud kahju 24.085 marka. Haridusministeeriumi on rewideeeritud 3 korda, kahjusid ilmsiks tulnud 214 mrk. 99 pn. Wälisministeeriumi on rewideeeritud 2 korda, töö- ja hoolekandeministeeriumi 3 korda, Wabariigi Walitsuse kantseleid 1 kord ja Asutawa Kogu kantseleid 1 kord. Kokku on tsiwiilosakond faktiliselt rewisjone toime pannud 370 korda, aktisid on tehtud 409, juurdlusi toime pandud 344, rewideerimise peale ära kulutatud 1793 päewa, riigile sündinud kahjusid ilmsiks tulnud 2.614.755 marga 78 penni suuruses.

Järelkontrolli jaoskond on rewideerinud 906 aruannet, 99.632.184 marga 58 penni peale. Peale selle £ 6.064.10,11, tsaarirublad 125.112,27, Rootsi kroonides 25.857,78 ja Saksa markades 116.707,98. Tagasimaksusid on määratud mrk. 70.477,09, Smk. 1.380,95, sellest sisse tulnud mrk. 13.122,86.

Üldine ametnikkude arw tsiwiilosakonna poolt rewideeritawates asutustes on 9.362, keskmine tööliste arw 8.997 ja siia juurde tulewad arwata kooliõpetajad, kes riigi poolt osa palka saawad, neid on keskkoolides 480 ja algkoolides 2.820.

1919. a. oktoobrikuu algul komandeeriti riigikontrolli poolt kolmeliikmeline komisjon wäljamaale, kellele ülesandeks tehti, läbi rewideerida kõik wäljamaal asuwad Eesti wabariigi asutused.

Komisjoni juhatajaks määrati riigikontrolli juriskonsult Tiks ja liikmeteks: inseneer Rosenthal ja majandusteadlane Waabel.

Rewideerimisreis kestis 4. oktoobrist 1919. a. kunni 22. jaanuarini 1920. a.

Selle aja sees rewideeriti läbi Londoni, Pariisi, Kopenhaageni, Stokholmi ja Helsingi Eesti asutused, nimelt: 1) Pariisi

wälisdelegatsioon, 2) Pariisi saatkond, 3) Pariisi saatkonna juures asuvad Office-Franco-Esthonienne'i, 4) sealsamas asuvad Société Maritime Franco-Esthonienne'i, 5) Londoni saatkond, 6) Londoni kauba- ja meriagentuur, 7) Ameerika kaupade ostu-operatsioon o./ü. „Revalis“, 8) Helsingi Eesti konsulaat, 9) esitaja Koppenhaagenis Menning, 10) Stokholmi konsulaat ja 11) Helsingi saatkond.

Kommisjoni palkadeks, päewa- ja sõidurahadeks on kulunud üldse 1.698 Emk. ja 968 £.

Rewideerimisel konstateeriti samasugust korratust ja lohakust arwepidamises, kui kodumaa asutusteski.

Ma tahtsin weel lühikese teate anda riigikontrolli ametnikkude arwu ja summade üle, mis riigikontrolli oma tööde peale on kulutanud. 1919. a. on riigikontrollis ametnikke olnud weebruaris — 14, märtsis — 46, aprillis — 65, mais — 85, juunis — 83, juulis — 110, augustis — 111, septembris — 171, oktoobris — 184, novembris — 189, detsembris — 217. Riigikontrolli eelarwe oli 1919. a. — 2.242.594 mrk. 49 penni. Ära on tarwitatud sel aastal 1.944.059 mrk. ja 80 penni. See aruanne on riigikontrolli rewisjoni komisjoni poolt läbi rewideeritud ja kontrollnõukogu poolt kinnitatud. 1920. aastal oli ametnikke jaanuaris — 142, weebruaris — 144, märtsis — 140, aprillis — 144, mais — 143, juunis — 149, juulis — 150,

juuli teisel poolel — 198, augustis — 183, septembris — 172, oktoobris — 171, novembris — 173.

1920. a. eelarwe ühes lisaelarwetega on 7.091.800 mrk. sellest on kunni 1. oktoobrini ära kulutatud — 3.709.474 marka 23 penni. Kõikides riigiasutustes, mis riigikontrolli alla käinud, on ametnikke 19.307 ja töölisi 13.732, nii et riigil on olemas ametnikke ja töölisi, kes riigi poolt palka ja ülespidamist saavad 33.039 isikut. Nii kui kõigil riigiasutustel erakordsetel aegadel raske oli organiseerimise ja loovat tööd teha, niisamuti on ka riigikontrolli oma ülesandeid erakorraliselt rasketes oludes ja seadustega tema peale pandud kohustusi pidanud täitma. Kui mõni tarwilik ülesanne täitmata on jäänud, siis tuleb seda olude ja aegade arwele panna. Aruannet sõjaministeeriumi üle paluksin kinnisel koosolekul kuulata.

Juhataja **J. Seljamaa**: Juhatus paneb ette lühikene waheaeg määrata. Kas tehakse ettepanekuid waheaja pikuse kohta? On ettepanek tehtud 5-minutiline waheaeg määrata. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud 5-minutiline waheaega teha. Kuulutan 5-minutilise waheaja. Pärast waheaega algab kinnine koosolek, kus ära kuulatakse riigikontrolli aruanne sõjaministeeriumi üle.

Kinnine koosolek lõppes kell 9.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu abiesimees **Jul. Seljamaa**.

Abisekretäär **A. Jürman**.